

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
AVALIKU ÕIGUSE INSTITUUT

Kristi Pohla

**INIMKAUBANDUSE REGULATSIOON EESTIS – SELLE VASTAVUS
RAHVUSVAHELISTEST ÕIGUSAKTIDEST TULENEVATELE
NÕUETELE.**

Magistritöö

Juhendaja:
Anna Markina, MA

Tallinn 2012

Olen koostanud magistritöö iseseisvalt.

Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite
tööd, olulised seisukohad, kirjandusallikad ja
mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....(töö autori allkiri ja kuupäev)

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. INIMKAUBANDUSE FENOMEN.....	6
1.1 Inimkaubanduse mõiste	6
1.2 Ajalooline taust.....	7
1.3 Inimkaubandus tänapäeval.....	8
1.4 Inimkaubanduse mehhanismid ja protsess	13
1.5 Inimkaubandust põhjustavad tegurid.....	21
1.6 Inimkaubanduse mõju kannatanule.....	22
2. INIMKAUBANDUSE DEFINITSIOON EUROOPA LIIDU JA RAHVUSVAHELISES ÕIGUSES	24
2.1 Palermo Protokoll.....	24
2.2 Inimkaubanduse vastane õiguslane koostöö Euroopa Liidus	26
2.3 Inimkaubanduse süütekoosseisu kolm peamist kriteeriumi	32
3. ROOTSIS KEHTIVA INIMKAUBANDUSE VASTASE SEADUSANDLUSE KUJUNEMINE JA KOHTUPRAKTIKA.....	33
3.1 Varasem seadusandlus – inimkaubandus enne 2010 aastat.....	33
3.2 Inimkaubandust käsitlev seadusandlus alates 2010 aastast.....	35
3.3 Näiteid kohtupraktikast	38
4. INIMKAUBANDUSE REGULATSIOON EESTIS.....	41
4.1 Inimkaubanduse regulatsioon Eestis enne 2012 aasta aprilli.....	46
4.2 Eestis alates 14. aprill 2012 kehtiv inimkaubanduse regulatsioon.....	48
KOKKUVÕTE	56
THE REGULATION OF HUMAN TRAFFICKING IN ESTONIA – CORRELATION TO INTERNATIONAL REQUIREMENTS	61
KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU	63

SISSEJUHATUS

Juba ÜRO inimõiguste ülddeklaratsiooni¹ artiklis 3 sätestati, et „igal inimesel on õigus elule, vabadusele ja isikupuutumatusel“. See on iga inimese põhiõigus, mida on omakorda veel kinnitatud ka Inimõiguste ja Põhivabaduste kaitse konventsiooni² artiklis 5. Samuti on Eest Vabariigi Põhiseaduses³ tõotatud, et igaihel on õigus vabadusele, isikupuutumatusel, inimväärkusele, liikumisvabadusele, privaatsusele ja enesemääratlemisele. Seega peaks kõigil maailma inimestel olema tagatud õigus elule ja vabadusele. Seeläbi peaks olema igal inimesel õigus otsustada ja olla ise enda peremees. Kuid kahjuks, olenemata kõigest, on tänapäeval hulgaliselt inimesi, kelle kõnealuseid õigusi rikutakse ning kellel seeläbi puudub vabadus ja õigus oma elu üle ise otsustada. Seda seetõttu, et leidub inimesi, kes peavad teisi omanditeks ning usuvad, et neil on õigus kasutada teisi kui tooteid või teenuseid, kelle töö ja vaeva pealt raha teenida. Sellist ränka inimõiguste rikkumist nimetatakse tänapäeval inimkaubanduseks.

Inimkaubanduses veendakse inimesi oma kodumaalt lahkuma uude ja võõraste riiki, kus neid kasutatakse ära mitmetel erinevatel eesmärkidel. Kuid alati ei ole inimkaubandus piiriülene, ka siseriiklikul tasandil on võimalik inimkaubanduse ohvriks langeda. Just inimkaubandusega kaasneva olulise inim- ja põhiõiguste riive tõttu on väga oluline, et inimkaubandust reguleeriv seadusandlus oleks tõhus ja täidaks oma eesmärgi.

Käesoleva magistr töö eesmärgiks on uurida inimkaubanduse olemust ja regulatsiooni Eestis.

Põhjuseks, miks Autor on uurimisobjektiks valinud just selle teema, on teema aktuaalsus. Viimaste aastate jooksul on Inimkaubandus nii Eestis, kui ka mujal maailmas olnud erilise tähelepanu all. Järjest rohkem on tulnud esile juhtumeid, mis sisaldavad inimkaubanduse elemente. Sellest tulenevalt on rahvusvahelisel tasandil järjest täiendatud inimkaubanduse mõiste ulatust ning pidevalt rõhutatud inimkaubanduse vastase võitluse tähtsust Euroopa Liidu liikmesriikides, kui ka mujal maailmas. Erinevates inimkaubandust käsitlevates aruannetes, näiteks USA Suursaatkonna aruanne inimkaubanduse kohta Eestis, heideti tihti Eestile ette inimkaubanduse vastase võitlemise miinimumstandartite mitte täitmist, kuid tunnustati siiski Eesti jõupingutusi nende likvideerimiseks. Selleks, et täita rahvusvahelistest õigusaktidest tulenevat nõuet võttis Eesti Riigikogu vastu 4. aprillil 2012 Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu, millega täiendati karistusseadustiku erinevate

¹ ÜRO Inimõiguste ülddeklaratsioon. 10. Detsember 1948. Arvutivõrgus: <http://www.eihr.ee/dek.html>

² Inimõiguste ja Põhivabaduste kaitse konventsioon. 04. november 1950. – RT II 1996, 11, 34.

³ Eesti Vabariigi Põhiseadus. 28. Juuni 1992. – RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2.

inimkaubanduse koosseisudega, mis puudutavad erinevatel eesmärkidel toime pandud inimkaubandust. Sellest tulenevalt on autor püstitanud järgmised uurimusküsimused:

- Uurida kuidas näeb inimkaubanduse fenomen välja tänapäeval?
- Millised rahvusvahelised õigusaktid on inimkaubanduse vastases võitluses tänapäeval kõige aktuaalsemad ning kuidas on inimkaubanduse mõiste nendes sätestatud?
- Kas Eesti karistusseadustikku sisse viidud inimkaubanduse koosseis vastab rahvusvahelistes õigusaktidest tulenevale nõuetele ning kas ta täidab oma eesmärgi?
- Milliseid täiendavaid meetmeid on inimkaubanduse ennetamiseks ja tõkestamiseks Eestis tehtud ning mida oleks veel vaja täiendada?

Magistritöö kirjutamisel on autor kasutanud analüütilist ja võrdlevat meetodi. Selleks et vastata püstitatud hüpoteesidele uuritakse peamiselt õiguslast kirjanust ning erinevaid siseriiklike- ja rahvusvahelisi õigusakte. Praktilise poole uurimisel lähtutakse kohtu praktikast. Lisaks eestikeelsele kirjandusele on magistritöö kirjutamisel kasutatud erinevat inglise- ja rootsikeelset kirjandust ning mitmeid elektroonilisi allikaid.

Siinkohal tuleks märkida, et materjal, mis on inimkaubanduse kohta kättesaadaval käsitleb peamiselt inimkaubandust seksuaalsel eesmärgil. Sellest tulenevalt on võimalik, et magistritöö käsitluses, eriti selle kirjeldavas osas, võib esineda seksuaalsel eesmärgil toimuva inimkaubanduse varjundeid. Kuid tuleb rõhutada, et hilisemas inimkaubandust käsitlevas materjalis võetakse üha rohkem arvesse ka inimaubandust muudel eesmärkidel. Seega ei tohiks kõnealune asjolu märkimisväärselt inimkaubandust käsitlevat vaatenurka moonutada. Üldiselt on materjali valikul lähtutud selle asjakohasuses ja vastavusest üldise eesmärgiga. Vaatluse all on inimkaubandust käsitlev rahvusvahelised- kui ka siseriiklikud õigusaktid ja Rootsisis kehtiv inimkaubanduse regulatsioon. Käsitletud on Eestis kehtivat inimkaubanduse koosseisu, kui ka sellele eelnenud seadusandlust.

Tulenevalt magistritööle ette antud mahu kriteeriumist ja inimkaubanduse komplekssest protsessist, ei ole käesoleva magistritöö raames võimalik käsitleda kõiki inimkaubanduse eesmärgi ning sellega seotud problemaatikat. Kõnealune magistritöö keskendub inimkaubanduse käsitlusele seksuaalsel- ja tööjõu ära kasutamise eesmärgil.

Lisaks piirduakse magistritöö inimkaubanduse käsitluses peamiselt inimkaubanduse juhtumitega, kus kannatanu on täisealine, ehk vanem kui 18 aastat. Seda vaatamata sellele, et inimkaubanduse regulatsioon Eestis hõlmab menetlust, kus kannatanu on alla 18 aasta. Seda peamiselt kuna esineb olulisi erinevusi

süüteoosseisu osas, näiteks alla 18 aastaste suhtes toimepandud inimkaubanduse koosseisu puhul ei ole oluline, et tegu on toimepandud abitud- või haavatavat seisundit ära kasutades.

Rahvusvahelisi õigusakte käsitledes piiratakse magistr töö raames õigusaktidega, mis on otseselt suunatud inimkaubanduse ennetamisele ja tõkestamisele, ning ei käsitleta õigusakte mis sisaldavad inimaubandusele omaseid- või üksikuid elemente. Põhiline rõhk on pandud Euroopa Liidu õigusaktidele.

Magistr töö on ülesehitatud järgides püstitatud eesmärgid ning arvestades nende loogilist järjestust. Käesolev magistr töö on jaotatud nelja peatükki. Kuna inimkaubandus on ulatuslik ja väga keerulise koosseisuga kuritegu, antakse töö esimeses osas ülevaade inimkaubanduse fenomenist üldiselt. Selles antakse lugejale aimu inimkaubanduse fenomeni ulatusest ja piiriülesest olemusest. Seejärel kirjeldatakse kuidas inimkaubanduse protsess peamiselt välja näeb, kuidas kurjategijad tavaliselt toimivad ja inimkaubandust organiseerivad. Tuuakse ka välja millised ühiskondlikud tegurid võivad olla inimkaubanduse põhjustajateks. Siinkohal tuleb rõhutada, et selle peatüki eesmärgiks ei ole anda täielikku ja absoluutset ülevaadet inimkaubandusest, vaid lihtsalt anda lugejale arusaam inimkaubandusest üldiselt.

Tulenevalt asjolut, et Eestis kehtiva inimkaubanduse käsitluse aluseks on rahvusvahelistest õigusaktidest tulenev inimkaubanduse mõiste, antakse käesoleva magistr töö teises peatükis lühike ülevaade tähtsamatest rahvusvahelistest inimkaubandust reguleerivatest õigusaktidest. Põhirõhuga Euroopa Liidul.

Kolmandas peatükis kirjeldatakse Rootsis karistusseaduses sätestatud inimkaubanduse seadusandluse arengulugu ning koosseisu. Selleks, et saada ülevaade sealse inimkaubanduse regulatsiooni rakendamise efektiivsusest reaalsetes inimkaubanduse juhtumites, tuuakse näiteid Rootsi kohtupraktikast

Magistr töö neljandas peatükis käsitletakse Eestis kehtivat inimkaubanduse regulatsiooni ning võrreldakse seda rahvusvahelistes õigusaktides käsitletud inimkaubanduse mõistega. Sammuti tuuakse välja kehtivale inimkaubanduse koosseisule eelnenud õiguslik raamistik. Selleks, et lugeja saaks aru, kuidas Eestis kehtiv inimkaubanduse koosseis sai oma kuju, käsitletakse ka kehtiva seadusandluse tekkelugu.

1. INIMKAUBANDUSE FENOMEN

Selles peatükis kirjeldatakse inimkaubanduse fenomeni selleks, et anda üldine pilt sellest kuidas inimkaubandus peamiselt välja näeb, millised on asjaosalised ja millised on selle aluseks olevad aktuaalsed tegurid. Ülevaade peaks tagama edasises töös käsitletu kergemini arusaadavaks.

Inimkaubandus on nähtus, mis seondub vahetult organiseeritud kuritegevusega, ohustab rahvusvahelist ja sisejulgeolekut ning rikub inimeste põhiõigusi ja -vabadusi. Inimkaubandusega kaasnevad ka muud kuriteod ja rikkumised, nagu näiteks dokumentide (passide ja viisatootluste) võltsimine, samuti inimkaubandusega tegelevate isikute, iseäranis organiseeritud grupeeringute, korruptiivne surve järelevalveametnikele. Inimkaubandust peetakse narko- ja relvaäri ning ebaseaduslikule migratsioonile kaasaaitamise kõrval organiseeritud kuritegevuse üheks oluliseks sissetulekuallikaks.⁴ EUROPOLI 2005. a organiseeritud kuritegevuse raporti kohaselt, mis toetub ÜRO ja Rahvusvahelise Migratsiooni Organisatsiooni (edaspidi *IOM*) hinnangutele, ulatub kuritegelike ühenduste kasum inimkaubanduses kogu maailmas 7 kuni 10 miljardi dollarini aastas; raporti hinnangul võib eeldada, et suur osa sellest kasumist jääb Euroopasse.⁵

1.1 Inimkaubanduse mõiste

Inimkaubanduse definitsioonil on väga suur tähtsus inimkaubanduse ärahoidmisel, kuna see määrab, mis tegevusi saab kvalifitseerida ja tunnistada kuriteoks. Sellepärast on oluline, et definitsioon oleks võimalikult lai, kaasates erinevaid olukordi ja tegevusi. Iga riigi suhtumine inimkaubanduse probleemi peegeldub riiklikes normatiivaktides kajastuvas inimkaubanduse definitsioonis ja ettenähtud karistustes.⁶ Rahvusvaheliselt kõige ulatuslikumalt kasutatud definitsioon sisaldub rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (edaspidi ÜRO) konventsiooni täiendava naiste ja lastega kaubitsemise ning muu inimkaubanduse ärahoidmise ja selle kuriteo eest karistamise protokollis, mida kutsustakse ka Palermo protokolliks (edaspidi *Palermo protokoll*), mille artikkel 3 defineerib inimkaubandust järgnevalt:

⁴ Justiitsministeerium. Täiendatud Inimkaubanduse vastu võitlemise arengukava 2006-2009, lk 3-4. Tallinn, 2008.

Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/18886>

⁵ Europol. 2005 EU Organised Crime Report. Brüssel, 2005, lk 16. Arvutivõrgus:

<https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/eu-organisedcrimereport2005.pdf>

⁶ UNICEF. Inimkaubandus – ÜRO rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastase konventsiooni Palermo protokollis sätestatud definitsioon. Arvutivõrgus: <http://www.unicef.ee/page/46>

- a) inimkaubandus tähendab isiku ekspluateerimiseks tema värbamist, vedamist, üleandmist, majutamist või vastuvõtmist, inimröövi toimepanemise või muul viisil jõu kasutamise või sellega ähvardamise, petmise, võimu kuritarvitamise või isiku abitu seisundi ärakasutamise või teist isikut kontrolliva isiku nõusoleku saavutamiseks makse tegemise või vastuvõtmise või muu hüvise pakkumise või vastuvõtmise või muu kuritarvituse teel.
- b) ekspluateerimisena käsitletakse ka teise isiku prostitueerimisele sundimist või muul viisil seksuaalset ärakasutamist, sunniviisilist tööd või teenistust, orjuses või sama laadi seisundis pidamist või elundi sunniviisilist eemaldamist
- c) inimkaubanduse ohvri nõusolek käesoleva artikli punktis 1 käsitletud ekspluateerimisega ei muuda selle kuriteo kvalifikatsiooni, kui tegu on toime pandud punktis 1 nimetatud viisil.⁷

Definitsioonis on loetletud nii inimkaubanduse lülid, kui ka määratletud olukorrad ja tingimused, mis võimaldavad värvata isikut ja kasutada teda ekspluateerimiseks.

1.2 Ajalooline taust

Kaubandus inimestega ei ole mingil moel fenomen, mis kuulub ainult meie tänapäevasesse modernsesse maailma. Inimkaubanduse lähteid tuleb otsida juba kaugest minevikust. See ebainimlik tegevus eksisteeris juba enne meie ajaarvamist. Vana-Egiptuses ja Mesopotaamias oli laialt levinud orjatöö kasutamine. Selle aja kirjalikest allikatest tuleneb selgelt, et juba siis ümbritsesid orju kindlad reeglid, mis sätestasid kuidas neid võib müüja, välja üürida ja vahetada. Orjadeks olid tavaliselt sõjavangid ja põgenikud. Tihti müüsid ka vanemad vaesuse sunnil oma lapsi orjusesse. seda nii sellepärast, et saada tasu, kui ka sellepärast, et laps jääks ellu. Orje kasutati kõige sagedamini abijõuna. Mehed kaevandusid kanaleid ja veehoidlaid, ehitasid tamme, töötasid kaevandustes ning ka valitseja, ülikute ja templite majapidamistes. Naised töötasid valitseja või templite töökodades ketrajate, kudujate ja jahvatajatena.⁸ Hilisemast ajaloost on oluline välja tuua eheda inimkaubandusena, kaubandus Aafrika orjadega Ameerika puuvillaistandustes.

Kuid kahjuks ei ole inimkaubanduse ajalugu pelgalt ajalugu ja ei lõppe Aafrika orjadega Ameerika puuvillakasvandustes. Asjaolu, et inimkaubandus pole lihtsalt ajalugu, tõi endaga kaasa 1900-aastatel mitmeid suuri samme orjanduse ülemaailmsele likvideerimisele. Vastu võeti näiteks ÜRO inimõiguste

⁷ Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni täiendav naiste ja lastega kaubitsemise ning muu inimkaubanduse ärahoidmise ja selle kuriteo eest karistamise protokoll. 15. november 2000. – RT II 2004, 7, 23.

⁸ UNICEF. Viidatud töö.

deklaratsioon ja orjanduse keelustamine peaaegu kõikjal maailmas. Kuigi orjandus on teorias ülemaailmselt ära kaotatud, leidub seda siiski ülemaailma erinevates formides inimkaubanduse kujul.

1.3 Inimkaubandus tänapäeval

Inimkaubandus on kerkinud probleemiks, millest tänapäeval kogu maailmas räägitakse. Põhjus selleks on lihtne, tegemist on nii siseriikliku, kui ka rahvusvahelist julgeolekut ohustava nähtusega ning mille näol on tegemist olulise inimeste põhiõiguste ja vabaduste rikkumisega.

Tänapäevane inimkaubandus ei erine oluliselt ajaloolisest orjandusest, kuigi on olemas erinevusi. Nägemus ohvriks langenud inimesest, kui vahendist, ilma mingisuguse inimväärtuseta asjast, ei ole märkimisväärselt muutunud orjanduse keelustamisest. Kuid globaliseerumine ja inimkonna areng on kaasa toonud selle, et inimkaubitsejad kasutavad erinevalt vana-aja orjapidajatest uusi ja kaasaegseid meetodeid, et meelitada ja allutada ohvreid. Koos ülejäänud maailmaga on kaasajastanud ka viis, kuidas ja kus kasutatakse müüdüd inimesi.

Üheks suurimaks erinevuseks praeguse ja ajaloolise inimkaubanduse vahel on selle tänaseks illegaalne staatus, mille tulemusena on inimkaubandus läinud avalikult ja legaalselt praktiseerivast fenomenist, üle peamiselt salajaselt läbiviidud tegevuseks. See aga ei tähenda inimkaubanduse kadumist või vähenemist. Inimkaubanduse väga salajase ja illegaalse olemuse tulemusena on inimkaubanduse ulatust tänapäeval raske hinnata. Sellest tulenevalt on olemas ka väga palju erinevaid andmeid selle ulatuse üle.

ÜRO narkootikumide ja kuritegevuse büroo (edaspidi *UNODC*) hinnangul langeb aastas jooksvalt ülemaailma keskmiselt 2,5 miljonit inimest inimkaubanduse ohvriks. Seega moodustab inimkaubandus umbes 20% kõigist sunnitöödest.⁹ See hinnang hõlmab nii riikidevahelist, kui ka siseriikliku kaubandust. Siinkohal tuleks ära märkida, et 2006 aastal läbiviidud uuringus, milles osales 111 riiki, oli raporteeritud ainult 21 400 ametlikku inimkaubanduse ohvrit.¹⁰ See on fakt, mis toob selgelt esile inimkaubanduse varjatud ja problemaatilise iseloomu. UNODC andmetel on avastatud inimkaubanduse ohvreid 127 erinevast riigist, ning neid on transporditud ja eksploateeritud 137 erinevas riigis.¹¹ Kõnealused numbrid tõendavad inimkaubanduse globaalset iseloomu.

⁹ UNODC. The Globalization of Crime – A Transnational Organized Threat Assessment. Trafficking in Persons to Europe for sexual exploitation. Vienna 2010, lk 39. Arvutivõrgus: http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tocta/TOCTA_Report_2010_low_res.pdf

¹⁰ UNODC. Global Report on Trafficking in Persons, Wien, 2009, lk 19. Arvutivõrgus: http://www.unodc.org/documents/Global_Report_on_TIP.pdf

¹¹ UNODC, 2010. Viidatud töö, lk 49.

Kuigi inimkaubanduse majanduslikke aspekte on väga keeruline hinnata, seoses selle salajase iseloomuga, valitseb siiski üksmeel selle üle, et kõnealuse kaubanduse käibe ringluses on tohutuid summasid. UNODC ja Europoli arvamusel on need summad võrreldavad illegaalse narkootikumi- ja relvakaubandusega. Rahvusvahelise tööorganisatsiooni (edaspidi *ILO*) andmetel pürgis illegaalne tulu inimkaubanduses 2005 aastal kuni 32 miljoni USA dollarini¹² ja 2009 aastal ca 21 miljoni USA dollarini.¹³ Rootsis aset leidnud juhtumis, teenis üks suuremahuline kuridegelik võrgustik inimkaubandusega 7 kuuga hinnanguliselt peaaegu 500 000 rootsi krooni. Inimkaubandus on peale kõige muu veel tegevus, mis annab suhteliselt suure kasumi suhteliselt madala riskiga. Näiteks on palju lihtsam avastamatult transportida inimesi, kui narkootikume või relvi. Lisaks esineb alati võimalus kannatanuid veel mitmeid kordi edasi müüa, et suurendada kasumit ja vähendada vahelejäämise riski. Korruptsioon ja puudulik seadusandlus on näiteks kaks põhjust, mis kergendavad inimkaubitsejate tegevust.¹⁴

Võitlus inimkaubanduse vastu on kaua olnud suunatud just inimkaubandusele seksuaalsel eesmärgil, mis on selgelt peegeldunud sellel alal tehtud rohketes uurimustes. Kuid selle kõrval eksisteerib ka mitmeid teisi inimkaubanduse vorme. Ka inimkaubandus mille eesmärk on kasutada ära ohvrit muul, kui seksuaalsel eesmärgil, nagu nt tööjõu äraksuutamise- ja elunditega kauplemise eesmärgil on tänapäeval näitanud kasvavat trendi.

Nagu eelnevalt mainitud, ekspuuteeritakse enamus inimkaubanduse ohvreid seksuaalsel eesmärgil (43%) või mitmel põhjustel (25%). Ülejäänud (32%) on seotud inimkaubanduse majandusliku ekspuuteerimisega.¹⁵ Selline suur erinevus võib tuleneda sellest, et inimkaubandus muul eesmärgil ei ole nii läbinähtav, kui inimkaubandus seksuaalsel eesmärgil ning asjaolust, et inimkaubandusele seksuaalsel eesmärgil on tänapäeva inimkaubanduse vastases võitluses tunduvamalt rohkem tähelepanu pööratud.

¹² International Labour Office. A global alliance against forced labour. Global Report under the Follow-up to the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work, Geneva 2005, lk 55. Arvutivõrgus: <http://www.ilo.org/public/english/standards/reln/ilc/ilc93/pdf/rep-i-b.pdf>

¹³ UNODC, 2010. Viidatud töö, lk. 39.

¹⁴ UNODC. Toolkit to Combat Trafficking in persons. Global Programme against Trafficking in Human Beings. New York, 2008, lk 424. Arvutivõrgus: http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/HT_Toolkit08_English.pdf

¹⁵ International Labour Office. Minimum Estimate of Forced Labour in the world. Geneva 2005, lk 14. Arvutivõrgus: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_081913.pdf

a) *Inimkaubandus seksuaalsel eesmärgil*

Inimkaubandus seksuaalsel eesmärgil on olnud kõige rohkem tähelepanu keskmes olevaks inimkaubanduse eesmärgiks. See on ka valdkond, kus esineb kõige rohkem ohvriks langenud inimesi. Euroopa on koht, kus on avastatud kõige rohkem erinevatest rahvustest inimkaubanduse ohvreid ning lausa 84% neist olid kaubitsetud seksuaalse eksploateerimise eesmärgil.¹⁶

Seksuaalseid teeneid ostnud meeste arv erineb oluliselt ajast ja rahvusest. 1940 aastatel läbiviidud Kinsley uuringu alusel ilmnis, et 70% meestest oli vähemalt korra kunagi elus ostnud seksuaalseid teeneid.¹⁷ Sellise kõrge numbri tulemuseks võis olla asjaolu, et tegemist oli ajaga, millal väljaspool abielu toimuv seksuaalne vahekord oli väga vähetõenäoline. Värsked uuringud oletavad, et see arv on tänapäeval keskmiselt lähemal 19% - ile.¹⁸

Kui palju on siis naisi vaja, et sellist nõudlust rahuldada? Hinnanguliselt tegeleb seksuaalsete teenuste müümisega Euroopas 25 riigis (74% tervest Euroopa rahvast) kuskil 700 000 naist. See hõlmab uurimuses osalenud riikide täiskasvanud naistest (vanuses 15-49) 0,63%.¹⁹ Sellest tulemusest lähtudes ning võttes aluseks terve Euroopa rahvas, teeks see kokku kuskil miljon seksitöötajat.

UNODC andmetel avastati aastal 2006 Lääne ja Kesk Euroopas 7 300 inimkaubanduse ohvrit. Isegi, kui avastati üks kannatanu 20-nest, siis teeks see Euroopas kokku kuskil 140 000 inimkaubanduse ohvrit. Ühendades need andmed sellega, kui palju on seksitöötajaid Euroopas üldiselt (vt eelnevat lõiku), võib järeldada, et üks seksitöötaja seitsmest on inimkaubanduse ohver.²⁰ Uurimused ärakasutamise aja kestvusest on näidanud, et keskmiselt teenitakse käivet kahe aasta jooksul.²¹ See tähendab, et keskmiselt 70 000 naist on vaja kaubitseda iga aasta, et asendada neid, kes lahkuvad turult.²²

Kui 0,6% naistest müüb seksuaalseid teeneid ja 6% (Hispaanias läbiviidud uurimuse kohaselt) meestest ostab seda, siis sellest tulenevalt peaks 1 seksitöötaja teenindama aastas 10 klienti. See aga on liiga väike arv kliente, isegi kui need on kõik püsikliendid, et kõnealune tegevus saaks olla ainukeseks sissetuleku

¹⁶ UNODC, 2010. Viidatud töö, lk 44.

¹⁷ A.C. Kinsey, W. Pomeroy, C. Martins. *Sexual behavior in the Human Male*. Indiana University Press, Bloomington, Indiana, USA, 1948.

¹⁸ E.O. Lauman, G. Kolata J.H Gagnon jt. *Sex in america: A definitive Survey*. Warner Books edition. New York, 1994.

¹⁹ L. Vandepitte, G. Dallabetta, F. Grabbe, jt. Estimates of the number of female sex workers in different regions of the world, *Sexually Transmitted Infections*, vol. 82 (Supplement 3), 2006, lk 18-25.

²⁰ UNODC, 2010. Viidatud töö, lk 49.

²¹ ILO. Minimum Estimate of Forced Labour in the world, Viidatud töö, lk 23.

²² UNODC, 2010. Viidatud töö, lk 49.

allikaks. See aga on hea näide läbiviidud uurimuste puudustest. Hoolimata nendest toodud hinnangutest, peab kas vähem, kui 0,6% Euroopa naistest müüma ennast prohvessionaalselt või siis peab rohkem, kui 6% meestest ostma nende teeneid või hoopis mõlemat, et tegemist oleks tulurikka tegevusega.²³

Numbrit mitte klappimine on tulemus inimkaubanduse salajasest tegevustes ja mitte piisavast seadusandlusest selles valdkonnas. Suurt rolli mängib selles kindlasti ka asjaolu, et kõnealuse inimkaubanduse ohvreid saadab pärast orjusest vabastamist häbitunne, mis taksitab neid oma läbielamistest rääkida.

b) Inimkaubandus sunniviisilise tööjõu ärakasutamise eesmärgil.

Sunniviisilise töö määratluse leiab ILO Sunniviisilise töö konventsioonist. ILO mõiste kohaselt on sunniviisiliseks või kohustuslikuks tööks igasugune töö või teenistus, mida nõutakse isikult ükskõik missuguse karistusega ähvardades ning milleks see isik ei ole ennast vabatahtlikult pakkunud.²⁴

Kõnealuses konventsioonis sätestatud sunniviisilise töö määratlusest tuleb esile kaks kriteeriumit „ähvardus või karistus“ ja „vabatahte vastasus“. Seega sunnitööga on tegemist siis, kui inimene läbi psühholoogilise või füüsilise sunni (ähvarduse või karistusega) teeb mõnda tööd, mille tegemisega ta tavalistest tingimustes nõustunud ei oleks (mitte vabatahtlikus). Töötajalt nõusoleku saamine kavaluse või pettuse läbi või isikut tõendavate dokumentide kinnipidamisega on ebaseaduslik ja võib viia sunniviisilise tööni. Põhimõtteliselt peaks mõlemad kriteeriumid olema tõendatud, et kedagi saaks lugeda sunniviisiliseks tööliseks. Praktikas käivadki tavaliselt ähvardus ja vabatahte puudumine käsikäes. Näiteks prostituut, keda ähvardab vägivaldne karistus, kui ta tööpäeva lõpus ei anna kindlat summat teenitud tulust ära oma tööandjale, tuleb lugeda sunniviisiliseks töötajaks. Inimene võib ka vabatahtlikult lahkuda kodust ja sattuda ikkagi olukorda, kus tal puudub igasugune võimalus tagasi koju minna. Ka seda loetakse sunniviisiliseks tööks.²⁵

Sunniviisilise tööjõu ära kasutamise 6 tunnust on järgmised; tavaliselt kehtestatakse neist kaks või enam kombineeritud moel töötaja survestamiseks. Igaüks nendest aktidest, kui need pannakse toime tahtlikult või teadlikult tööandja poolt töötaja vastu, on tõenäoliselt kuridegu enamustes riikides:

²³ UNODC, 2010. Viidatud töö, lk 49.

²⁴ ILO sunniviisilise töö keelamise konventsioon (1930) nr 29, art 2 lg 1. Arvutivõrgus: <http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C029>

²⁵ ILO. Minimum Estimate of Forced Labour in the world. Viidatud töö, lk 15.

- kehaline või seksuaalne vägivald;
- töötaja liikumise piiramine;
- võlaorjus/võlaga seotud tööjõud;
- palga kinnipidamine või töötajale palga maksmisest keeldumine;
- passi ja muude isikuttõendavate dokumentide äravõtmine;
- ähvardused.²⁶

On selge, et "sunniviisiline töö" hõlmab tegevusi, mis on raskemad kui lihtsalt tööseaduste ja töötingimuste eiramine. Halbu töötingimusi ei sa koheselt samastada sunniviisilise tööga. Näiteks ei ole tegemist sunniviisilise tööga, kui tööandja ei maksa töötajale seadusega ettenähtud alampalka. Kuid, kui ta kehtestab meetmeid, et vältida töötaja lahkumist töökohalt, loetakse seda tavaliselt sunniviisilise töö kohaldamisalasse²⁷.

Erinevate uurimuste tulemused on näidanud et ca 2,5 miljonit meest, naist ja last on langenud inimkaubanduse ohvriks ja et vähemalt üks kolmandik neist on inimkaubanduse ohvrid majanduslikel eesmärkidel, välja arvatud seksuaalne ekspluateerimine.²⁸ Need tulemused näitavad selgelt, et võitlus inimkaubanduse vastu nõuab terviklikumat lähenemist, mis hõlmab peale inimkaubanduse seksuaalsel eesmärgil ka tööjõu ärakasutamist muudel ärielistel eesmärkidel.

Sunniviisiline töö Euroopas on tänapäeval peamiselt tingitud inimkaubandusest ja ebaseaduslikust migratsioonist. ILO hinnangul oli aastal 2005 tööstusriikides (sealhulgas Lääne-Euroopa) registreeritud 360 000 sunniviisilise töö ohvrit, nende hulgast 270 000 olid inimkaubanduse ohvrid.²⁹

Inimkaubanduses sunniviisilise tööjõu ärakasutamise eesmärgil on peamisteks võtmeküsimusteks petlikud tööle värbamise mehhanismid ja ekspluateerivad alltöövõtu lepingud. Pettuslikud tööpakkumised, illegaalsed palgavähendamised või palga üldse maksmata jätmised on ühed peamistest võimalustest, kuidas inimkaubanduses ulatuslikke kasumeid teenida. Üks osa ekspluateerimisest on korraldatud kogenud kuritegelike võrgustike poolt, kuid enamus juhtudel on tegemist väikesemahuliste pettusi korraldavate rühmadega. Peamisteks inimkaubanduse valdkondadeks sunniviisilise tööjõu

²⁶ International Labour Office. Human Trafficking and Forced Labour Exploitation. Guidelines for Legislation and Law Enforcement. Special Action Programme to Combat Forced Labour. Geneva 2005, lk 20-21 Arvutivõrgus: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_081999.pdf

²⁷ ILO. Guidelines for Legislation. Viidatud töö, lk 19.

²⁸ ILO. A global alliance against forced labour: Viidatud töö, lk 46.

²⁹ ILO. Minimum Estimate of Forced Labour in the world. Viidatud töö, lk 33.

ärakasutamise eesmärgil on põllumajandus-, ehitus- ja teenuseid osutav töösektor. Seda peamiselt kuna nendes valdkondades on alati suur nõudlus odava ja lihtsalt kaotatava tööjõu järgi.

Eestis on peamiselt ehitusvaldkond see, kus on kõige rohkem kuulda inimkaubanduse sarnastest olukordadest. Eestis leidub hulgaliselt ehitajaid, kellele on lubatud helget tulevikku Soomes, kuid kohapeal on asjaolud kokkulepitust hoopis erinevad. Kokkulepitule ei vasta elamistingimused ega pole ka lubatud palka kuskil silmapiiril. Näiteks, panid kaks ehitusmeest töösoovi kuulutuse Kuldse Börsi portaali. Nendega võttis ühendust Toomas, kes pakkus maalritööd Soomes ning lubas töö eest 10 eurot tunnis maksta. Kuid alati, kui palga maksmiseks läks oli mehel vabandus, miks just see hetk ei ole võimalik kogu tasu saada. Kolm kuud hiljem polnud ikka võlguolevat palka ära maksud ning võlg ulatus juba peaaegu 6000 euroni.³⁰

Üheks peamiseks eristamise faktoriks tavalise võõrtöö ja inimkaubanduse vahel on asjaolu, et inimestel kes on sattunud inimkaubanduse ohvriks, puudub vabalt lahkumise võimalus. Kui muidu välismaale tööle läinud inimesed võisid kogeda tööga kaasnevaid ebameeldivusi ja kokkulepitust erinevaid töötingimusi, siis nad olid iga kell vabad lahkuma, ilma et sellega kaasneks ähvardusi või palgaga manipuleerimisi. Samas, kui inimkaubanduse ohvriks langenutel selline võimalus puudus.³¹

1.4 Inimkaubanduse mehhanismid ja protsess

Inimkaubanduse protsessi keerukuse tõttu on raske kirjeldada täpseid ja absoluutseid lähenemisviise. Tihti erinevad inimkaubanduse tegurid sõltuvalt juhtumist ja asjaoludest. Kuid siiski on võimalik välja tuua kolm peamist staadiumit inimkaubanduse protsessis, olenemata millisel eesmärgil inimkaubandus aset peaks leidma; *värbamine, transport ja ekspluateerimine*.

Erinevalt ajaloolisest orjakaubandusest, kus ohver enamatel juhtudel lihtsalt rööviti ja vägivallaga sunniti alluma orjakaupmehe taatele, on tänapäeva inimkaubanduses värbamise protsessis kasutuses palju rafineeritud ja eksitavaid meetodeid. Kuigi leidub ka juhtumeid, kus kannatanu vägivallaga või vägivalla ähvardustega sunnitakse inimkaubandusse, on siiski tunduvalt levinum olukord, kus läbi pettuse ja manipulatsiooni viiakse tulevane ohver nii kaugele, et ta lahkuks ise oma kodusest keskkonnast. Väga tihti

³⁰ M. Niglas. Ehitajate saaga: kolm kuud Soomes, näpud põhjas. Õhtuleht 4. August 2009. Arvutivõrgus: <http://www.ohhtuleht.ee/340370>

³¹ A. Beate. Trafficking for Forced Labor in Europe - Forced Labor; Coercion and Exploitation in the Private Economy. ILO, Geneva 2009, lk 91.

pannakse kannatanu juba oma kodukeskonnas tundma, nagu tal poleksgi võimalust pakkumisest keelduda.³²

Kuigi enamus kannatanuid tavaliselt värvatakse pettuste ja manipulatsiooni teel, siis leidub ka neid kes on teadlikud või osaliselt teadlikud sellest millise töö tegemist neilt oodatakse sihtkohariigis. Sellised juhtumid esinevad peamiselt inimkaubanduses seksuaalsel eesmärgil. Tihti on kannatanud teadlikud sellest, et nad peavad sihtkohariigis ennast müüna, kuid nad pole teadlikud sellest millises ulatuses, mis raha eest ja millistes tingimustes nad seda tegema peavad. Samuti on varjatud nende eest kuritarvitamise ja vabaduse puudumise ulatus.³³ Paljudel juhtudel nõuavad inimkaubitsejad rahalist hüvitist transpordi, eluaseme ja elamiskulude eest ning seda alles pärast sihtkohariiki jõudes. Paljudele jääb ainukeseks võimuseks töötamine nende kulutuste katteks.

a) Värbamine

Värbamise viisid erinevad oluliselt üksteisest, olenevalt millisel eesmärgil värbamine toimub. Paljudel juhtudel soovitakse saavutada kontroll ohvri üle juba värbamise etapis. Seda peamiselt vaimse survestamise ja ähvarduste läbi. Kuidas see tegelikkuses avaldub oleneb paljult sellest, millise etnilisse gruppi kuritegeliku võrgustikuga on tegemist, nt Balkani maadest pärit kuritegelikud võrgustikud kalduvad kasutama palju kõrgemat vägivalda taset, kui Ida- ja Kesk Euroopa omad.³⁴

Millest siis tuleneb asjaolu, et osad inimesed töötavad välismaal edukalt ilma igasuguse ekpluateerimiseta ja teised satuvad inimkaubanduse ohvriteks? Üheks oluliseks erinevuseks inimkaubanduse ohvrite ja edukate migrantide vahel on see kuidas neid värvati, ehk milliste allikate kaudu nad töö leidsid.

Inimkaubanduse puhul toimub värbamine tavaliselt kuulutuste kaudu nt ajalehtedes või internetis, kus pakutakse tööd ning seda väga tihti välismaal. Tänapäeval on järjest olulisemat rolli omandanud just interneti teel värbamine. Enamusel juhtudel sisaldavad need töökuulutused petliku informatsiooni töösisu, transpordi ja muude hüvede kohta. ILO andmetel võib inimkaubanduse värbajad jagada kahte gruppi, vahendajada või agendid. Vahendaja võib töötada iseseisvalt, kuid on sageli üks osa suuremast

³² UNODC, 2009. Viidatud töö, lk 50.

³³ Z. Izdebski. Criminal Justice Responses to Trafficking in Human Beings in Poland. Institute of Social Pedagogy Counselling and Sexual Education Unit, University of Zielona Gora and UNICRI, Prague 2005.

³⁴ UNODC, 2010. Viidatud töö, lk 45.

rühmitusest. Vahendaja tegutseb tavaliselt mingi „aliase“ all. Ta võib olla sõbra sõber, perekonnaliige või poiss/tüdruk sõber jne.³⁵

Asjaolu, et Lääne-Euroopas on alates 1980-st Riiklikud tööbürood kaotanud järk-järgult monopoli tööle värbamise üle, on toonud endaga kaasa soodsa olukorra eraõiguslike tööhõive agentuuride loomiseks. Kuigi paljud eraõiguslikud tööhõive agentuurid töötavad täiesti legaalselt, leidub siiski nende hulgas palju selliseid, kes toimivad erinevat sorti agentidena. Näiteks reisibüroode, lapsehoidja teenuseid ja koduabilisi pakkuvate agentuuride varjus. Paljudel juhtudel võivad need peamiselt internetis baseeruvad agentuurid pakkuda ametlikult abi vajalike lubade muretsemisega, seda aga kallite hidade eest. Seega sissesõit sihtriiki võib toimuda täiesti legaalselt.³⁶

Hiljutiste hinnangute kohaselt on eraõiguslike tööhõive büroode arv, kes värbavad tööle nii sise- kui ka välisriikidele, terves Euroopas tõusuteel. Euroopa Liidu nn „vanades“ riikides (EL 15 riiki ja lisaks Norra) moodustab nn renditöö suhe ca 1,5 % kogu tööhõivest ning hõlmab ca 2,5 - 3 miljonit renditöölist, kes on kuskil 22 000 erineva agentuuri palgal.³⁷ Kuigi kõnealused agentuurid värbavad tööjõudu ka kodumaisele turule, on enamus neist agentuuridest suunanud oma ettevõtluse riikide suunas, kus on suur töötajate nõudlus. Peamiselt Lääne-Euroopa ja Lähisida. Erinevalt siseriiklikust töövahenduses nõuab piiriülene töövahendust erilisi oskusi, mis aga paljudel värsketel tööhõive agentuuridel puudub. Kuigi turule sisenemise kulud on madal, on konkurents nii tööjõule, kui ka klientidele (tööandjatele) väga karm. Selgete eeskirjade puudumine selles valdkonnas on toonud kaasa olukorra, kus paljud värbajad tegutsevad nõõ õiguse hallis piirkonnas. Mõned neist tegutsevad lausa kriminaalselt.³⁸

Joon seadusliku, heauskse värbamise ja inimkaubanduse vahel võib mõnikord olla väga hägune. Seda eriti, kui puudub sellekohane seadusandlus ja kogu tegevus toimub nn „seaduse lüngas“ Lähtuvalt mitmetest uurimustest ja erinevatest juhtumikohastest analüüsides võib välja tuua 6 peamist värbamise viisi ja vahendajate liiki:

- Vahendajaks on Riigiasutused (nt riigi migratsioonibüroo või riiklik tööhõiveamet) - peamiseks värbamise viisiks on reklaam kohalikus meedias või läbi tööhõiveameti. Sageli on see piiratud

³⁵ International Labour Office. Special Action Programme to Combat Forced Labour . Trafficking for Forced Labour – How to monitor the recruitment of migrant workers. ILO Geveva 2006, lk 16-21. Arvutivõrgus:

http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/instructionalmaterial/wcms_081894.pdf

³⁶ ILO, 2006. Viidatud töö, lk 16-21.

³⁷ J. Arrowsmith. Temporary Agency Work in an Enlarged European Union. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Office for Official Publications of the European Communities. Luxembourg, 2006, lk 5.

Arvutivõrgus: <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2005/139/en/1/ef05139en.pdf>

³⁸ A. Beate. How people are trapped in, live through and come out. Viidatud töö, lk 91-94.

haardega ja ainult kohalikul tasandil. Värbamine toimub peamiselt kahepoolsete migratsiooni kokkulepete alusel. Tegemist on sageli pika ja bürookraatliku menetlusega. Kõnealune teenus on tasuta, välja arvatud riiklikud lõivud. Selline värbamine on seaduslik, kuid on esinenud ka ebaseaduslikku praktikat.

- Eraõiguslikud tööhõive agenturid – värvatakse tööjõudu nii kodumaisele, kui ka rahvusvahelisele turule. Värbamine on tavaliselt paindlik, kuna tööhõive agendid on tööandjatega otseses kontaktis. Mõned tööhõive agenturid värbavad tööle inimesi ka selleks, et täita ametlike tööjõu sisserände kvoote. Teenused võivad hõlmata ka nt tööalast koolitust, dokumentide käitlemist, transporti, paigutamist ja tagasi tulekuga seotud toiminguid. Põhimõtteliselt peaks sellise värbamise teenuse eest tasuma tööandja. Praktikaga aga peavad sageli tasuma selle eest töötajad. Tasud võivad olla kunstlikult kergitatud ja tööpakkumised võivad olla võltsid. Peamiselt tegutsevad sellised agenturid seaduslikult. Kuid riikides, kus puudub vastav seadusandlus ja kus nad tegutsevad nn „seaduse lüngas“, võib teatud tegevus olla ka ebaseaduslik.
- Värbajaks on Reisi ettevõtted ja muud agenturid (nt nn modelli agendid, *mail-order-pride*, meelelagutus agenturid) – Värbamine toimub tavaliselt varjatud tegevusena, reisisteenuste varjus. Sellised agenturid võivad olla loodud inimkaubanduse katteks. Sellised agenturid koguvad oma teenuste eest tasusid ning tööpakkumised võivad olla nn "pakettehingud" ja need ei ole usaldusväärsed. Semi legaalne tegevus mis, võib väga lihtsalt areneda inimkaubanduseks.
- Väikesed võrgustikud ja üksikisikutest värbajad – Värbamine on sageli korraldatud nn "rühmaahela töö" kujul. Näiteks naasnud migrant organiseerib töötajate rühma ühele konkreetsele tööandjale. Sageli kasutatakse nn salakaubitsejaid, et korraldada ebaseaduslik üle piiri vedu. Värbamine on tasuline ja nn "jõugu juht" säilitab sageli kontrolli grupi üle ka töökohal. Selline värbamine on mitteametlik ja sageli ebaseaduslik. Seda eriti siis, kui on kasutatud salakaubavedajate teenuseid ja ebaseaduslikku tegevust nagu väljapressimine.
- Tuttavad, nt sõbrad, naabrid, perekond – Usaldusväärsed tuttavad, kes on eelnevalt viibinud välisriigis või kellel on teisi kontakte tööandjatega välisriigis. Selline värbamine võib ka areneda inimkaubanduseks, nt sugulaste värbamine sunnitöö eesmärgil. Tasusid tavaliselt ei võeta aga vahetuda võivad testsugused teened. Mitteametlik ja mõnikord ebaseaduslik, olenevalt kokkuleppes tööandjaga ja tuttava kavatsustest.
- Organiseeritud salakauba- ja inimkaubanduse võrgustikud – Organiseeritud kuritegelikud võrgustikud osalevad sageli ka teistes kuritegelikes tegevustes nagu väljapressimine või narkokaubandus. Nad loovad tihti kontakti potentsiaalsete kannatanutega interneti, meedia ja "sõprade" kaudu või võtavad otse ühendust nendega. Nad korraldavad reisi ja töökohale paigutamise. Inimkaubanduse võrgustikud säilitavad kontrolli töötajaja üle ka pärast piiri ületamist ja töökohale asumist ning nende meetoditeks on nii pettus, kui ka sundimine. Nõutakse kõrgeid tasusid ja

mõnikord manipuleeritakse nendega pärast saabumist, mis võib äärmuslikel juhtudel viia võla orjusesse. Selline tegevus on täielikult ebaseaduslik.³⁹

Uurimustele tuginedes võib öelda, et 3, 4 ja 5 tüüp on peamiseks viisiks kuidas värvatakse piiriülest tööjõudu Euroopas. Enamik teavet voolab nendes läbi mitteametlike kanalite ning sellel ei saa päris kindel olla. Need on ka inimkaubitsejate poolt kõige sagedamini kausutatud värbamise kanalid.⁴⁰

Värbamine toimub tavaliselt riikides mis geograafiliselt asuvad lähestikku planeeritud sihtriikidega. Värbamisest kuni ärakasutamiseni võib olla seotud mitu tasandit inimesi ja seoses sellega on sageli raske tuvastada seost värbaja ja lõpliku ärakasutaja vahel.

Nagu eelnevalt mainitud liigub inimkaubanduses tohutuid rahasummasid. Tavaliselt tehingud leiavad peamiselt aset värbamisfaasis, kuid pole absoluutselt väistatud ka järgnevates etappides. Nt sihtriigis olevad inimkaubanduse organiseerijad võivad maksta lähtekohas olevatele bordellidele või teistele värbajatele, et osta ohver neilt. Alaealiste ohvrite puhul on väga tavaline see, et tasu makstakse nende vanematele nõusolemise eest.

b) Inimkaubanduse osapooled ja organiseerijad.

Nagu eelpool juba mainitud, on inimkaubandus väga keeruline nähtus, mis sisaldab palju erinevaid lähenemisviise. See aga tähendab omakord, et osalevad osapooled erinevad olenvalt kaubanduse protsessi eesmärgist ja ülesehitusest. Kuid üldjuhul saab siiski eristada teatud tüüpi osapooli, mis esinevad sagedamini, kui teised.

Sissejuhatavalt võib öelda, et enamus inimkaubandust korraldavateks osapoolteks on mehed. Kuid naissoost kurjategijate määrad on kõrgemad inimkaubanduses, kui teiste kuritegude puhul. See võib osaliselt tuleneda asjaolust et inimkaubanduses, eriti värbamise faasis, on usaldus ohvri ja teotäideviia vahel väga oluline. Peale selle võivad teatavatel turgudel ohvrid aja jooksul muutuda eksploateerijateks, kuna see võib olla ainus viis kuidas edasisest ärakasutamisest pääseda või kuidas pärast enda müümist elatist teenida.⁴¹

³⁹ A. Beate. Trafficking for Forced Labor in Europe. Viidatud töö, lk 95-96.

⁴⁰ A. Beate. Trafficking for Forced Labor in Europe. Viidatud töö, lk 94.

⁴¹ UNODC, 2010. Viidatud töö, lk 47.

Näiteks Bosnia-Hertsegovinas esines üks juhtum, kus inimkaubanduse ohver, põgenemise tulemusena just oli naasenud tagasi kodumaale, kui inimkaubitsejad ta üles leidsid. Teda ja ta lapsi ähvardati ja talle anti valikuvõimalus, kas reisida tagasi või värvata keegi teine enda asemele. Kuna polnud vähematki kahtlust, et inimkaubitsejatel on tõsi taga, lõi naine nii kartma, et ta värbas enda asemele oma kaksikõe ja parima sõbranna.⁴²

Uurimused on näitanud, et eriti endistes Nõukogude Liigu riikides on enamus värbajaid naised. Ukrainas näiteks on peamisteks inimkaubanduse läbivijateks kriminaalsed võrgustikud. Need võrgustikud on nii väiksed kui suured, organiseeritud kui ka organiseerimatta, riiklikud kui ka rahvusvahelised. Nendes organisatsioonides on 60 protsenti juhtidest naised. Tavaliselt 30 kuni 35 aastat vanad. Paljud neist on endised prostituudid, kuid nad võivad olla ka majandusteadlased, õpetajad ja isegi juristid. Tavaliselt on nad üsna hästi haritud ning omavad häid suhtlemis ja veenmis oskusi, mille läbi nad saavutavad kiirelt ka usladuse ohvri ja enda vahel.⁴³

Erinevalt teistest piirkondadest, ei ole Euroopas inimkaubanduse toimepanijad tavaliselt selle riigi kodanikud, kus nad tegutsevad. Tihti peale vastab nende kodakondsus ohvri omale. Näiteks ainult 39% Kreekas süüdimõistetud inimkaubitsejatest olid Kreeklased. Sarnane olukord on ka Itaalias. See viitab sellele, et inimkaubanduse määr on suurem sisserändajate kogukondades. Kuigi sellele on ka erandeid. Saksamaal näiteks on kõige rohkem esinenud Türlastest inimkaubitsejaid, kuid Türgi kodanikest ohvreid on avastatud väga vähe. Sama kehtib Marokolaste kohta Hollandis.⁴⁴ Sellest võib järeldada, et rahvus ja usulised motiivid võivad mängida inimkauplemises olulist rolli.

Lähtuvalt asjolut, et inimkaubandus on ebaseaduslik peaaegu terves maailmas ning inimkaubitsejad on sellest ka teadlikud, toimub igasugune sellekohane tegevus alati mingisuguse varjunime või tegevuse all. Haruldane pole ka olukord, kus kuridegelikud organisatsioonid, kes tegelevad inimkaubandusega tegelevad ka teiste ebaseaduslike asjadega. Näiteks ühes Rootsis aset leidnud juhtum oli kriminaalse tegevuse varjukohaks üks pizzeria. Kriminaalse võrgustiku peamisteks organiseerijateks oli Jugaslaavia mafia, koostöös kurjadegijatega Venemaalt ja Eestist. Politsei sai vihje, et kõnealuses pizzerias on müügiks kümnekond naist Eestist, keda sõidutatakse sealt klientide poolt soovitud

⁴² EUROPOL. Trafficking of Women and Children for Sexual Exploitation in the EU: The Involvement of Western Balkans Organized Crime 2006. Public version. Crimes Against Persons Unit, 2007, lk 29. Arvutivõrgus: http://edz.bib.uni-mannheim.de/daten/edz-min/hum/02/Western_Balkans_THB_Threat_Assessment.pdf

⁴³ T. Denisova. Trafficking in Women and Children for Purposes of Sexual Exploitation. Zaporizhie State University, Law Department, 2004, lk 8. Arvutivõrgus: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/pr/204371.pdf>

⁴⁴ UNODC, 2010. Viidatud töö, lk 48.

sihtkohta. Kui politsei tegi pizzeeriale haarangu, leiti sealt veel ka hulgaliselt ebaseaduslikku alkoholi ja sigarette ning 300 g amfetamiini ja relvi.⁴⁵

c) Inimkaubandusele allutamise sunnimeetmed

Inimkaubanduses mängib olulist rolli asjolu, et kannatanutel puudub reaalne valikuvõimalus. Selleks, et saavutada olukord, kus kannatanul puudub reaalne võimalus lahkuda, kasutavad inimkaubitsejad erinevaid inimkaubanduse allutamise sunnimeetmeid. Peamisteks neist on palgaga manipuleerimine, võlaorjus ja ähvardused.

Kõige sagedamini esineb pettusi seoses palga maksmisega ning töö- ja elutingimustega. Ülimaks eesmärgiks oleks palkade maksmine all miinimumpalga või palkade üldse mitte maksmine. Värbajad teevad potentsiaalsetele ohvritele ebarealseid lubadusi, mille täideviimist pole kunagi plaanitud. Sellekohaseid lepingid tavaliselt ei sõlmita või, kui sõlmitakse, siis ainult sihtkoha riiki jõudes, kus lubaduste murdmine on lihtne. Peamisteks palgaga manipuleerimise vormideks on alla miinimum palga maksmine, hilenud- või ebakorrapärane palga maksmine, palga kinnipidamine või üldse mitte maksmine. Sageli esineb ka palkade ebaseaduslikku vähendamist ülikallite transpordi, majutamise ja mõnikord isegi tööriistade maksumuse sissenõudmiste teel. Mida mitteametlikum on värbamise tegevus, mis omakorda on sellekohasest olemasolevast seadusandlusest nii lähte- kui ka sihtriigis, seda tõenäosem on langeda inimkaubanduse ohvriks. Kõigele sellele aitab kaasa teadmiste puudumine, lüngad tööõiguses ja nõrk täideviiv jõud.⁴⁶

Üks väga oluline ja ka vastuoluline sunniviisilise töö vorm on "sunnitöö" tüüpi võlaorjus. Selle näol on tegemist süsteemiga, mille kohaselt võlgnik sõlmib lepingu võlausaldajaga selle kohta, et ta (1) teeb tööd või keegi teine teeb tööd, ilma palgata või alla miinimumpalga; või (2) loobub võimalusest töökohta vahetada; või (3) loobub võimalusest vabalt liikuda ühest kohast teise; või (4) ta loobub õigusest müüa oma vara või toodet selle turuväärtusega.⁴⁷

Seega sunnitöötaja on töötaja, kes on võtnud tööandjalt laenu ning kes maksab tagasi laenu ja kogunenud intresse läbi töö ja, kellel puudub võimalus vabalt lahkuda nii kaua, kuni laen ei ole täielikult

⁴⁵ Länsstyrelsen i Stockholms län, Rapport. Organiserad brottslighet - ett hinder för långsiktigt hållbar tillväxt i Östersjöregionen. (Stockholmi maakonna nõukogu raport. Organiseeritud kuritegevus - takistav faktor läänemere piirkonna arengus). Edita 2007, lk 32. Arvutivõrgus:

<http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2007/rapport-2007-4.pdf>

⁴⁶ A. Beate. Trafficking for Forced Labor in Europe. Viidatud töö, lk 98-99.

⁴⁷ ILO. Minimum Estimate of Forced Labour in the world. Viidatud töö, lk 12.

tagasi makstud. Selleks, et tegemist oleks sunnitööga võlaorjuse valguses on vaja veel kolmanda faktori olemasolu. Sunnitöö kvalifitseerub võlaorjusena siis, kui tööjõu või teenuse väärtust ei arvestata nõuetekohaselt võla likvideerimiseks või, kui töö/teenuse kestvuse aeg ja sisu ei ole piiritletud ja määratletud, st kui tööandja jätab endale ebaproportsionaalse osa töötaja palgast laenu hüvitamiseks. Paljudel juhtudel on sunnitöö aluseks juba eelnevalt olemasolev võlg, näiteks siis, kui võlg on päritud vanematelt või koguni vanavanematelt või kui ohver muutub kolmanda osapoolte poolt võetud laenu tagatiseks.⁴⁸

Tööandjad/inimkaubitsejad, kes maksavad ekstreemselt madalat palka või üldse mitte mingit palka, kasutavad tihtipeale erinevaid ähvardusi. Ähvardused võivad omada mitmeid erinevaid vorme; jõu kasutamise ähvardus, ähvardamine politseiga, pereliikmete vastu suunatud ähvardused. Sellised ähvardused võivad olla peenelt varjatud ja kaudsed, kuid siiski väga efektiivsed. Näiteks, seksuaalse ärakasutamise eesmärgil endisesse Jugoslaaviasse kaubitsetud naised ähvardati mitte allumisel edasi müümisega sõjalisse piirkonda, kus elamis- ja töötingimused olid teadaolevalt palju halvemad.⁴⁹

Ähvardused on eriti edukad ärakasutades inimese häbitunnet. Näiteks naine, kes on sunnitud prostitutsioonile, häbeneb ja kardab ühiskonna taunivat käitumist või mees, keda on korduvalt teiste ees alandatud, tunneb häbi ja vahest ka süüdistab ennast. Et ähvarduse mõju tõsidust mõista tuleb läheneda neile ähvardatu vaatenurgast, lähtuvalt nende kultuurilisest ja usulisest taustast. Näiteks Nigeeriat pärit inimkaubanduse ohvreid ähvardatakse tihti mitte allumise korral erinevate religioossete- ja üleloomulike rituaalidega.⁵⁰

Näiteks tegutses Rootsis üks kriminaalne jõuk, mille juhiks oli Nigeeriat pärit 29 – aastane naine. Kõnealuse jõugu tegevus hõlmas ulatuslikku inimkaubandust, mille käigus meelitati madala haridustasemega Nigeeria naised Rootsi. Rootsis hirmutati neid vaikimisi ja rühma liikmetele alluma läbi erinevate voodoo rituaalide. Kõnealused rituaalid viidi läbi nn „medicinmen“ ehk ravitsejate poolt, kes kasutasid naiste allutamiseks prostitutsioonile erinevaid voodoo rituaale, needusi, loomade ohverdamist ja trumme. Naised pidid andma ka vande, et nad maksavad tagasi nende Rootsi toimetamise kulud, mis ulatusid kümnete tuhandete eurodeni. Ravitsejad teatasid muuhulgas naistele ka, et nad surevad, kui nad raha tagasi ei maksa või räägivad kõnealusest tegevusest kellegile. Naised olid nendest voodoo rituaalidest nii traumeeritud, et politseis ülekuulamisel tuli politseil Aafrika preester abiks võtta, et naisteni jõuda. Mitmed kannatanud kartsid kodumaale tagasi minna niivõrd, et taotlesid Rootsis asüüli.⁵¹

⁴⁸ ILO. Minimum Estimate of Forced Labour in the world. Viidatud töö, lk 12.

⁴⁹ A. Beate. Trafficking for Forced Labor in Europe. Viidatud töö, lk 102.

⁵⁰ A. Beate. Trafficking for Forced Labor in Europe. Viidatud töö, lk 102.

⁵¹ Svea hovrätt (Svea Riiģikohtu) 11 maj 2011 a. lahend nr B 87-11.

1.5 Inimkaubandust põhjustavad tegurid

Inimkaubanduse olemuse keerukus seisneb selle mitmes omavahel seotud põhjuslikus tegurist. Inimkaubanduse üheks peamiseks põhjuseks on kahtlemata sotsiaalne kaitsetus. Nimetatud kaitsetut seisundit kasutavad ära organiseeritud kuritegevuse võrgustikud, et hõlbustada rännet ja selle tulemusena kasutada inimesi julmalt ära. Rakendades selleks jõudu, ähvardusi, sundi või mitmeid muid kuritarvitamise vorme, nagu võlaorjus. Inimkaubanduse üks peamisi tõukejõude on sellest saadav suur kasu. Teine tõukejõud on nõudlus seksuaalteenuste ja odava tööjõu järele.⁵²

Ajalooliselt on inimkaubanduse peamisteks teguriteks olnud vaesus ja sõda, mis ka tänapäeval kohalduvad, kuigi nende otsene seos inimkaubandusega võib-olla pole nii selge. Tänapäeva inimkaubandust põhjustavad tegurid on hoopis laiaulatuslikumad ning suurel määral koostoimes. Sageli on just põjaste ulatuslik koostoime see, mis muudab ühe riigi või piirkonna inimkaubanduse suhes haavatumaks, kui teised. Olulist rolli mängivad põhjuslikud tegurid nii päritolu- kui ka siht riigis ning need saab tavaliselt jagada struktuurilisteks- ja vahetuteks teguriteks.⁵³

Struktuurilisteks teguriteks on näiteks, sotsiaalne ebavõrdsus, kultuuriline taust, sooline ebavõrdsus, tõrjutus ja globaalne mõju. Teisteks struktuurilisteks teguriteks on majanduslikud tegurid, nagu töö- või teenimise puudumine, elanikkonna kiire kasv koosmõjus tööpuudusega ja majanduslangusega. Lisaks mängivad olulist rolli ekstreemsed sündmused, näiteks relva konfliktid, kliimamuutused ja loodusõnnetused. Üheks peamiseks struktuuriliseks teguriks loetakse vaesust. Seda tegurit arvestatakse nii globaalsel, kui ka riiklikul tasandil, kui inimkaubandust kõige enam mõjutavaks põhjuseks. Seda, kuna vaesusega kaasneb tihti valikuvõimaluste puudumise.⁵⁴

Vahetuteks teguriteks võivad näiteks olla ebaefektiivne riiklik- kui ka rahvusvaheline seadusandlus, puudulikud politsei ressursid, korrupsioon, organiseeritud kuritegevus ja madal haridustase.⁵⁵

Oluline on ka sihtriigi atraktiivsus. Sealsed suuremad võimalused ja sotsiaalne heaolu mängib suurt rolli otsustamisprotsessis, kas minna või mitte minna. Suurt tähtsust omab ka sihtriigi migratsiooni alane seadusandlus. Sest ranged sisserände reeglid muudavad ühe riigi inimkaubandusele vähem atraktiivseks.

⁵² Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 05.04.2011 a. direktiiv 2011/36/EL, milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja selle vastast võitlust ning ohvrite kaitset ja millega tunnistatakse kehtetuks raamotsus 2002/629/JSK. Seletuskiri. Brüssel 29.3.2010. Arvutivõrgus:<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0095:FIN:ET:HTML>

⁵³ S. Cameron, E. Newman. Trafficking in humans: social, cultural and political dimensions. United Nations University Press, 2008, lk 21.

⁵⁴ S. Cameron., E. Newman. Viidatud töö, lk 22.

⁵⁵ S. Cameron, E. Newman. Viidatud töö, lk 21.

Tänapäeva peamised inimkaubanduse põhjused:

- Töötus
- Majanduslik, regionaalne ja sooline ebavõrdsus
- Nõudlus odava või tasuta tööjõu järele ja prostitutsiooni järele.
- Organiseeritud kuritegevus
- Range migratsioonipoliitika
- Puudulik seadusandlus, seoses sellega puudulik ennetustöö ja ohvriabi⁵⁶

Lisaks eelnevale loovad pakkumine, nõudlus ja karistamatus koos ruumi, kus inimkaubitsejatel on võimalik areneda ja suure kasumi ning madala riskiga tegutseda, seades ohtu ohvrite tervise ja rikkudes oluliselt ohvrite inimõigusi. Inimkaubitsejate „äri“ edu saladus seisneb nende võimes hoida tegevus peidetuna õiguskaitseorganite eest. Enamik andmeid kuritegelike võrgustike kohta saadakse läbi vahelejäädud osapoole tunnistuste. Ka inimkaubandusega seotud teenuse ostjad soovivad jääda nähtamatuks, kuna kõnealune tegevus on tavaliselt ühiskonnas taunitud. Ka kannatanud vaikivad nendega juhtunust. Mõned ohvrid vangistatakse sunniviisiliselt ning neil puudub võimalus rääkida, teised vaikivad kaubitsejate kättemaksu hirmust või häbist. Kõikide asjolude ärakasutamine ja kokku langemine aitab kaasa inimkaubanduse salajasusele.

1.6 Inimkaubanduse mõju kannatanule

Inimkaubandus avaldab väga ränkaid mõjusid kannatanule. Isoleeritus, ähvardused, alandamine, vaimne- ja füüsiline vägivald, manipuleerimine, kuritarvitamine, piinamine, pealesurutud narkootikumide tarbimine ning ebainimlikud töö- ja elamistingimused, mis võivad kaasa tuua nii vaimseid- kui ka füüsilisi kahjustusi ja võivad halvimal juhul põhjustada surma. Erinevalt paljudest teistest dramaatilistest läbielamistest on inimkaubandusega kaasnevad traumad, mida kannatanud peavad taluma, korduvad ja püsivad. Kannatanud võivad kogeda traumajärgset stressi, paanikat, depressiooni. Lisaks võivad neil tekkida raskusi sotsiaalsel usaldusel põhinevate suhete üles ehitamisega. Inimkaubanduses seksuaalsel eesmärgil puutuvad kannatanud kokku ka sugulisel teel levivate haigustega, nagu näiteks HIV ja AIDS ning ohtlike abortidega. Inimkaubanduse ohvrid riskivad ka koju naasmisel ühiskonnast eemale tõukamisega ning võivad seeläbi taaskord sattuda olukorda kus neid on lihtne ärakasutada. Olenevalt

⁵⁶ Sotsiaalministeerium. Inimkaubanduse põhjused. Arvutivõrgus: <http://www.sm.ee/tegevus/sooline-vordojuslikkus/inimkaubandus-ja-prostitutsioon/inimkaubanduse-pohjused.html>

kannatanu usklikust taustast võib inimkaubanduse ohver sattuda oma kodumaal olukorda, kus teda peetakse vastutavaks endaga juhtunu eest, ebamoraalseks ja perekonnale ning ühiskonnale häbi toovaks.⁵⁷ Sellest tulenevalt on väga oluline, et inimkaubanduse vastases võitluses ei keskendataks ainult kurjategijate karistamisele vaid ka kannatanute rehabiliteerimisele.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kogu värbamisprotsessi iseloomustab petlik käitumine. Nõutakse põhjendamatult kõrgeid tasusid viisade ja muude lubade eest ning neid ei anta alati ka kannatanule kätte, seda peamiselt siis, kui need kallilt ostetud dokumendid on võltsitud. Lisaks värvatakse inimesi mitte olemasolevatele töökohtadele, ja kahjuks on väga tavaline ka see, et tööülesanded kohapeal erinevad oluliselt nendest mis sai alguses kokkulepitud. Üheks tavapäraseks viisiks kuidas kiirelt saavutada kontroll inimkaubanduse ohvri üle on, et pakkuda talle laenu kõrgete intressidega. Laenuga peaks kannatanud katma kulutused, mis on seotud uue töökohta soetamisega. Selliset ärakasutamise mustrit leiab inimkaubanduses seksuaalsel eesmärgil, kui ka sunniviisilise tööjõu ära kasutamisel.⁵⁸

Kõigest eelnevast võib järeldada, et esmalt; Tõenäosus langeda kuritarvitamise ohvriks on suurema nende töötajate seas, kes kes tuginevad informatsiooni hankides määratlemata vahendajale ja mitte oma perekondlikele tutvustele või ametlikele värbamise struktuuridele. Seda nii värbamise protsessis, kui ka töötamise ajal. Teiseks; mida rohkem on piiranguid välisriigis töötamiseks, seda suurem on oht, langevad tööd otsides inimkaubanduse või vägivalda ohvriks. Sellisteks piiranguteks võivad olla nt kas rahalise või sotsiaalse kapitali puudumine. Rahalised piirangud tulenevad vajadusest katta kulud, mis on seotud töö leidmisega välismaal. Sotsiaalse kapitali piirangud tulenevad puudulikust ligipääsust informatsioonile, puudulikest teadmistest ja kontaktidest ja ka usaldusväärsetest võrgustikest.

⁵⁷ UNODC. An introduction to human trafficking: vulnerability, impact and action. United Nations, New York, 2008, lk 9 ja 82-88. Arvutivõrgus: http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/An_Introduction_to_Human_Trafficking_-_Background_Paper.pdf

⁵⁸ Regeringskansliet. Människohandel för arbetskraftsexploatering m.m. - kartläggning, analys och förslag till handlingsplan. (Riigikanslei. Inimkaubandus tööjõu ärakasutamise eesmärgil – kaardistamine, analüüs ja ettepanekud edasiseks tegutsemiseks). Arbetsmarknadsdepartementet, 2008, lk 71. Arvutivõrgus: <http://www.regeringen.se/sb/d/10109/a/96965>

2. INIMKAUBANDUSE DEFINITSIOON EUROOPA LIIDU JA RAHVUSVAHELISES ÕIGUSES

Ükski riik ei saa üksinda, läbi riiklike meetmete, lahendada inimkaubanduse põhjuseid ja probleeme. Tõhusa inimkaubanduse vastase võitluse eelduseks on ulatuslik rahvusvaheline koostöö. Seega pole ime, et mitmed rahvusvahelised organisatsioonid on pühendatud inimkaubandusele märkimisväärset tähelepanu. Tänu sellele on inimkaubanduse vastases võitluses tänapäeval ka vastuvõetud mitmeid rahvusvahelisi õigusakte, kus käsitletakse sellega seotud probleeme ja küsimusi.

Tulenevalt inimkaubandusega seotud õigusaktide rohkusest, oli käesoleva töö raames võimalik põhjalikult kirjeldada kõikide aktide sisu. Sellest tulenevalt on autor otsustanud käsitleda lähemalt ÜRO Palermo protokoll, Euroopa Liidu 19 juuli 2002 aasta inimkaubanduse raamotsust, Inimkaubandusvastast Euroopa Nõukogu konventsiooni ja Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivi nr 2011/36/EL. Seda just sellepärast, et kõnelused aktid mängivad peamist rolli inimkaubanduse vastase tegevuse kujundamises siseriiklikus õiguses.

2.1 Palermo Protokoll

2000 aasta 12. detsembril võeti vastu Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon ning seda täiendav naiste ja laste kaubitsemise ning muu inimkaubanduse ärahoidmise ja selle kuriteo eest karistamise protokoll⁵⁹, nn Palermo protokoll. Eesti ratifitseeris kõnealuse protokoll 12. mail 2004.

ÜRO Konventsiooni eesmärgiks on edendada koostööd rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse tõhusamaks ärahoidmiseks⁶⁰. Palermo protokoll eesmärgid selle artikkel 2 kohaselt on hoida ära ja võidelda inimkaubanduse vastu, pöörates suurimat tähelepanu naistele ja lastele. Kaitsta ja abistada sellise kaubitsemise ohvreid, austades nende inimõigusi ning nende eesmärkide saavutamise nimel soodustada protokoll osaliste vahelist koostööd.⁶¹

Palermo protokollis minnakse inimkaubanduse määratlemisel kaugemale, kui varasemalt. Tunnistades selgelt, et inimkaubandus toimub ka muudel põhjustel kui prostitutsiooni eesmärgil. Samuti laiendab

⁵⁹ Palermo protokoll. – RT II 2004, 7, 23.

⁶⁰ Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon. 12. Detsember 2000. – RT II 2003, 1, 1.

⁶¹ Palermo protokoll. – RT II 2004, 7, 23.

protokoll inimkaubanduse kuritegude ulatust, kattes ka kõik sunnitöö vormid ja teenijaseisuses olemise. Vaatamata sellisele laiale inimkaubanduse määratlusele rõhutab protokoll, et inimkaubanduse ja prostitutsiooni vahel on „eriline seos“⁶². Inimkaubanduse mõiste määratluse leiab protokoll artiklist 3:

Artikkel 3. Mõiste

- a) inimkaubandus tähendab isiku ekspluateerimiseks tema värbamist, vedamist, üleandmist, majutamist või vastuvõtmist, inimröövi toimepanemise või muul viisil jõu kasutamise või sellega ähvardamise, petmise, võimu kuritarvitamise või isiku abitu seisundi ärakasutamise või teist isikut kontrolliva isiku nõusoleku saavutamiseks makse tegemise või vastuvõtmise või muu hüvise pakkumise või vastuvõtmise või muu kuritarvituse teel. Ekspluateerimisena käsitletakse ka teise isiku prostitueerimisele sundimist või muul viisil seksuaalset ärakasutamist, sunniviisilist tööd või teenistust, orjuses või sama laadi seisundis pidamist või elundi sunniviisilist eemaldamist;
- b) inimkaubanduse ohvri nõusolek käesoleva artikli punktis a käsitletud ekspluateerimisega ei muuda selle kuriteo kvalifikatsiooni, kui tegu on toime pandud punktis a nimetatud viisil;
- c) lapse ekspluateerimiseks tema värbamist, vedamist, üleandmist, majutamist või vastuvõtmist käsitatakse inimkaubandusena ka siis, kui seda ei ole toime pandud käesoleva artikli punktis a nimetatud viisil;
- d) *laps* on alla kaheksateistkümneaastane isik.⁶³

Sellest määratlusest on võimalik eristada kolme osa. Esmalt räägitakse "värbamist, vedamist, üleandmisest, varjamist või isikud vastuvõtmisest, mida koos võib nimetada kaubanduste meetmeteks. Seejärel kirjeldatakse vahendeid mida kasutatakse ohvrite juhtimiseks või allutamiseks, nt jõu kasutamine. Ning viimasena kirjeldatakse ärakasutamise eesmärke, mida kaubandus hõlmab, nagu näiteks prostitutsioon, sunnitöö jne. Tähelepanu tuleb pöörata ka sellele, et ärakasutamise nõusoleku olemasolu, on ebaoluline.

Asjaolu, et kõnealuse kuriteoliigi erinevad etapid leiavad aset erinevates riikides annab inimkaubandusele rahvus- ja riikidevahelise iseloomu. Kuid piiriülese elemendi olemasolu ei ole vajalik kriteerium.

Protokollile lõpliku kuju andmisele eelnenud arutelude käigus oli päevakorras ka küsimus, kas füüsiline riigipiiri ületamine peaks olema üheks inimkaubanduse kriteeriumiks. Kuni protokoll lõpliku eelnõuni

⁶² V. Munro. A Tale of Two Servitudes: Defining and Implementing a Domestic Response to Trafficking of Women for Prostitution in the UK and Australia Social Legal Studies, 2005, lk 91–114.

⁶³ Palermo protokoll. – RT II 2004, 7, 23.

kaaluti, kas säte rahvusvaheline tuleks lisada inimkaubanduse mõiste määratlusse. Ehkki konventsiooni peamiseks eesmärgiks on riikidevaheline kuritegevus ja organiseeritud kuritegelikud võrgustikud ei tähenda seda, et füüsiline liikumine ühest riigist teise oleks vajalik.⁶⁴

Kõnealuse protokollis artiklis 5 rõhutatakse, et liikmesriigid peaksid kriminaliseerima inimkaubanduse viisil, mis on kooskõlas eespoolkirjeldatud inimkaubanduse määratlusega. Lisaks peavad liikmesriigid kriminaliseerima ka kõnealuse kuriteokatse, kuriteole kaasaaitamise, määratletud kuriteo organiseerimise või kuriteole kallutamise.⁶⁵

2.2 Inimkaubanduse vastane õiguslane koostöö Euroopa Liidus

Alates 90-ndate keskpaigast on Euroopa Liit aktiivselt töötanud eesmärgil välja arendada ulatuslik koostöö ja lähenemine inimkaubanduse päritolu-, transiidi- ja sihtriikide vahel, inimkaubanduse vastase tegevuse ennetamiseks ja tõkestamiseks. Koostöö on peamiselt keskendunud salakaubandustegevuse ennetamisele, ohvrite kaitsele ja toetusele ning inimkaubitsejate tõhusale menetlusele. Selleks on selles valdkonnas väljatöötatud mitmeid olulisi õigusakte, sealhulgas Euroopa Liidu Inimkaubanduse raamotsust, Inimkaubandusvastane Euroopa Nõukogu konventsioon ja El direktiiv 2011/36/EU inimkaubanduse ennetamiseks ja selle vastu võitlemiseks.

a) Euroopa Liidu Inimkaubanduse raamotsust

Euroopa Nõukogu 19. juuli 2002 aasta inimkaubanduse vastu võitlemise raamotsuse nr 2002/629/JSK.⁶⁶ (edaspidi *raamotsus*) eesmärgiks on vähendada liikmesriikide õiguslike lähenemisviiside erinevust ja aidata kaasa õiguslasele ja õiguskaitseorganite vahelisele tõhusale koostööle inimkaubanduse takistamiseks.⁶⁷ Raamotsus hõlmab inimkaubandust nii tööjõu ärakasutamise eesmärgil, kui ka ja seksuaalsel eesmärgil.

Selles on määratletud mida loetakse karistatavaks inimkaubanduseks, inimkaubandusele kihutamiseks, kaasaaitamiseks ja katseks ning sätestatud on ühised miinimum karistuste määrad. Kavas rõhutatakse veel liikmesriikide kohustust ennetada inimkaubandust ja võidelda kõigi selle vormide vastu, arvestades

⁶⁴ C. Rijken. *Trafficking in Persons: Prosecution from a European Perspective*. Asser Press, The Hague, 2003.

⁶⁵ Palermo protokoll. – RT II 2004, 7, 23.

⁶⁶ Euroopa Nõukogu 19.07.2002 a. raamotsus, inimkaubanduse vastu võitlemise kohta nr 2002/629/JSK. – ELT L 203, 1.8.2002.

⁶⁷ Euroopa Liidu raamotsustus - ELT L 203, 1.8.2002.

seejuures vajadusega kaitsta ja rehabiliteerida inimkaubanduse ohvreid. Karistatava inimkaubanduse süütegude määratluse võib leida kõnealuse raamotsuse artiklist 1:

Artikkel 1

Süüteod, mis käsitlevad inimestega kauplemist nende tööalaseks või seksuaalseks eksploateerimiseks:

- a) Liikmesriigid võtavad vajalikud meetmed tagamaks, et järgmised teod on karistatavad: isiku värbamine, transportimine, üleviimine, majutamine ja sellele järgnev vastuvõtmine, sealhulgas kõnealuse isiku üle teostatava kontrolli vahetumine või üleandmine, kui:
 - i. kasutatakse sundi, vägivalda või ähvardamist, sealhulgas inimrööv, või
 - ii. kasutatakse eksitusse viimist või pettust, või
 - iii. võimu või kaitsetut seisundit kuritarvitatakse nii, et isikul ei ole allumisele reaalselt ja vastuvõetavat alternatiivi;
 - iv. teise isiku üle kontrolli omava isiku nõusoleku saavutamiseks antakse või võetakse vastu raha või hüvitist, eesmärgiga kasutada kõnealuse isiku tööd või teenuseid, sealhulgas vähemalt sunniviisiline töö või pealesunnitud teenused, orjus või orjuse ja sunnitööga samalaadsed tingimused, või eesmärgiga kasutada isikut prostituudina või teda muul viisil seksuaalselt eksploateerida, sealhulgas kasutamine pornograafias.
- b) Inimkaubanduse ohvri nõusolek kavandatud või tegeliku eksploateerimisega ei oma tähtsust, kui on kasutatud mõnd lõikes a. nimetatud vahendit.
- c) Kui lõikes a. nimetatud tegu on seotud lapsega, käsitatakse seda karistatava inimkaubandusena isegi juhul, kui ühtegi lõikes a. nimetatud vahendit ei ole kasutatud.
- d) Käesolevas raamotsuses tähendab “laps” alla 18aastast isikut.⁶⁸

Siinkohal tuleb märkida, et raamotsus käsitleb inimkaubandust kitsamalt, kui Palermo protokoll. Raamotsus hõlmab inimkaubandust ainult seksuaalse- ja tööjõu ärakasutamise eesmärgil. Seda selle pärast, et just nendes inimkaubanduse piirkondades on EL-is tuvastatud vajadaus kriminaalmenetlike meetmete järgi, mis läheks kaugemale Palermo protikollis sätestatust⁶⁹

⁶⁸ Euroopa Liidu raamotsustus - ELT L 203, 1.8.2002.

⁶⁹ Regeringskanseliet. Människohandel och barnäktenskap - ett förstärkt straffrättsligt skydd. (Riigikanslelei. Inimkaubandus ja Lapsabelud – tugevam karistusõiguslik kaitse). Justitiedepartementet, 2008, lk 52. Arvutivõrgus: <http://www.regeringen.se/sb/d/10025/a/103517>

Uued meetmed peaksid paremini tagama ohvrite abistamise ning looma tõsisemad meetmed nende vastu, kes on vastutavad laste seksuaalse kuritarvitamise ning nendega kauplemise eest, võttes arvesse kiiresti muutuvaid internetitehnoloogiaid. Uue raamotsuse ettepanek näeb ette järgmist:

- a) Ettepaneku järgi peaks iga liikmesriik tagama, et inimeste värbamine, transport, majutamine või vastuvõtt ähvarduste või sunni teel või muu sundusega ärakasutamise eesmärgil oleks karistatav. Nende kuritegude eest karistatakse vangistusega, maksimumkaristused ei ole väiksemad kui 6 aastat, kui tegemist on raskendavate asjaoludega siis 10 aastat või, kui ohvri elu on asetatud ohtu või on kasutatud rasket vägivalda, 12 aastat. Samuti võib võtta kriminaalvastutusele juriidilisi isikuid.
- b) Politsei saab kasutada samu menetlustoiminguid nagu organiseeritud kuritegevuse puhul. Eesmärgiks on, et kurjategijad tabataks enne, kui nad on jõudnud kuriteo teises riigis toime panna. Kui kuritegu langeb mitme liikmesriigi jurisdiktsiooni piiridesse, teevad riigid Eurojusti kaudu koostööd selleks, et juhtida menetlusi ühes liikmesriigis.
- c) Liikmesriigid tagavad inimkaubanduse ohvritele vajaliku abi osutamise. Seda selleks, et lasta neil taastuda ning pakkudes neile turvalist majutust, materiaalsel- ja meditsiiniabi. Erisist tähelepanu tuleb püüdata asjaolule, et mitte tekitada täiendavaid kannatusi kriminaalmenetluse käigus. Selleks tuleb hoiduda liigsetest eraelu kohta käivatest- ja korduvast küsitlemisest ning kasutada audio- videoseadmeid, et vältida silmsidet ohvrite ja kurjategijate vahel. Ohvritel peab olema tasuta ligipääs õigusabile ja esindatusele rahalise hüvitise taotlemiseks ning vajaduse korral politsei kaitse.
- d) Kõik liikmesriigid peavad tegema kõik nende võimuses, et vähendada nõudlust, mis aitab kaasa ärakasutamise vormide levikule. Karistada tuleb töandjaid, kes võtavad tööle kaubitsetud isikuid. Ka kliente, kes ostavad seksuaalteenuseid inimkaubanduse ohvritelt, tuleks karistada. Samuti tuleb koolitada kõiki ametiisikuid, kes võivad kokku puutuda võimalike ohvritega.⁷⁰

Ka raamotsuses ei ole kuskil märgitud, kas inimkaubanduse olemus peab omama piiriülest elementi. Seda kuna täpselt nagu Palermo protokolli puhul, ei ole see ka siin vajalik element. Ühtselt Palermo protokoliga ollakse ka raamotsuses seisukohal, et kannatanu nõusolek ärakasutamiseks ei välista ärakasutaja kriminaalvastutust, kui kasutatud on mõnd raamotsuses artiklis nr 1 nimetatud vahendit.

⁷⁰ Justiitsministeerium. Inimkaubanduse definitsioon ja kuriteokoseisuanalüüs. Kriminaalteabe ja analüüsi talitus. Tallinn, 2009, lk 25. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/inimkaubandus>

b) Inimkaubandusvastane Euroopa Nõukogu konventsioon

Euroopa Nõukogu inimkaubandusvastane konventsioon⁷¹ (edaspidi *Konventsioon*) avati allkirjutamiseks 16. mail 2005. aastal Varssavis. 1. november 2009. aasta seisuga on konventsioonile alla kirjutanud 41 ja selle ratifitseerinud 26 Euroopa Liidu liikmesriiki.⁷² Eesti võttis kõnealuse konventsiooni vastu 7. jaanuar 2010.⁷³

Konventsiooni peamiseks eesmärgiks selle artikli 1 kohaselt on ennetada ja tõkestada inimkaubandust, arvestades soolise võrdõiguslikkuse põhimõtet kaitsta inimkaubanduse ohvrite inimõigusi, kujundada ohvrite ja tunnistajate kaitseks ja abistamiseks üldine normistik, arvestades soolise võrdõiguslikkuse põhimõtet, ning tagada tõhus uurimine ja kohtumenetlus. Edendada rahvusvahelist koostööd ja inimkaubanduse vastaseid meetmeid.⁷⁴

Konventsiooni preambulist võib lugeda, et konventsiooniga liitunud riigid peavad inimkaubandust inimõiguste rängaks rikkumiseks ja kuriteoks inimese väärikuse ja terviklikkuse vastu. Seega on inimkaubanduse näol tegemist ühe kõige raskema kuriteoliigiga. Austada tuleb kannatanu õigusi ning nende kaitse peab olema kõigi üldiseks eesmärgiks. Inimkaubanduse vastased algatused ja meetmed peavad olema mitte diskrimineerivad ja arvestama soolist võrdõiguslikkust. Inimkaubanduse mõiste määratluse leiab konventsiooni artiklist 4:

Artikkel 4 - Mõiste

- a) Inimkaubandus tähendab isiku värbamist, transporti, üleviimist, majutamist või vastuvõtmist, kasutades selleks ähvardamist, jõu kasutamist või muid sunni, vägivalda, pettuse ja vale vorme, võimu- või kaitsetu seisundit kuritarvitamist, või tasu andmine või saamine selleks, et saada teise isiku üle omava isiku käest kolmanda isiku üle kontrolli saamiseks nõusolek, kui nende tegevuste eesmärgiks on ärakasutamine. Ärakasutamine peab vähemalt hõlmama teise isiku kasutamist prostituudina või muul seksuaalsel viisil, sunniviisilist tööd või teenust, orjust või sunnitööd või elundite eemaldamist;
- b) Inimkaubanduse ohvri nõusolek punktis a nimetatud tahtliku ärakasutamisega ei muuda teo olemust, kui see on toime pandud punktis a nimetatud viisil;

⁷¹ Euroopa Nõukogu Inimkaubandus vastane konventsioon ja selle seletuskiri. Arvutivõrgus:

http://www.coe.int/T/E/human_rights/trafficking/PDF_conv_197_trafficking_e.pdf

⁷² Eesti Vabariigi Välisministeerium. Eesti ühineb Euroopa Nõukogu inimkaubandusvastase konventsiooniga. 07. oktoober 2010. Arvutivõrgus: <http://www.vm.ee/?q=node/8839>

⁷³ „Inimkaubandusvastase Euroopa Nõukogu konventsiooni” heakskiitmine ja volituse andmine. 07. Jaanuar 2010. – RT II 2010, 1, 2.

⁷⁴ Euroopa Nõukogu Inimkaubandusvastane konventsioon ja selle seletuskiri. Viidatud töö.

- c) lapse ärakasutamise eesmärgil tema värbamist, vedamist, üleandmist, majutamist või vastuvõtmist peetakse inimkaubanduseks ka juhul, kui seda ei ole toime pandud punktis a nimetatud viisil;
- d) lapsed on kõik alla 18-aastased isikud; ohver on füüsiline isik, kes on selles artiklis määratletud tähenduses sattunud inimkaubanduse subjektiks.⁷⁵

Kõnealune konventsioon on üheks poliitikainstrumentiks, mis mõnel juhul isegi seab kõrgemaid standardeid, kui Palermo protokoll.⁷⁶ Kõnealuse konventsiooniga täiendati Palermo protokoll ja pandi rahvusvaheline alus inimkaubanduse vastaseks võitluseks. Võttes arvesse Palermo protokoll lähtepunkte ja ka teisi inimkaubanduse vastaseid rahvusvahelisi õigusakte, nii universiaalseid kui ka piirkondlike, on konventsiooni eesmärgiks tugevdada nendes instrumentides sätestatud ja tõsta inimkaubanduse vastase võitluse standardeid. Konventsioon hõlmab kõiki inimkaubanduse vorme; riiklike ja rahvusvahelisi, nii organiseeritud- kui ka organiseerimatta kuritegevust. See kehtib olenemata sellest, kes kannatunuks osutub; mees, naine või laps ning olenemata sellest, mis eesmärgil ärakasutamine toimub; sunniviisiline töö või teenus jne. Konventsioon näeb ka ette sõltumatu järelvalve mehhanismi tagamaks konventsiooni sätete järgimist.⁷⁷

Oluline on siinkohal rõhutada, et eristada tuleb inimkaubandust ja migrantide illagaalset ülepiiri vedu. Viimase kohta kehtib eraldi Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni⁷⁸. Kui migrantide üle piiri transportimise eesmärgiks on otsese või kaudse, rahalise või muu materjaalse kasumi saamine, siis inimkaubanduse eesmärgiks on ärakasutamine. Peale selle ei ole inimkaubandus tingimatta seotud piiriülese elemendiga, see võib toimuda ka riiklikul tasandil.⁷⁹

c) Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv nr 2011/36/EL

5 aprillil 2011 võttis Euroopa Parlament ja Nõukogu vastu direktiivi nr 2011/36/EL (*edaspidi Direktiiv*), milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite

⁷⁵ Euroopa Nõukogu Inimkaubandus vastane konventsioon ja selle seletuskiri. Viidatud töö.

⁷⁶ A. Gallagher, P. Holmes. Developing an Effective Criminal Justice Response to Human Trafficking. Lessons from the Front Line. International Criminal Justice Review. Vol. 18, 2008, lk 319.

⁷⁷ Euroopa Nõukogu Inimkaubandusvastane konventsioon ja selle seletuskiri. Viidatud töö.

⁷⁸ Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon. 12. Detsember 2000. – RT II 2003, 1, 1.

⁷⁹ Euroopa Nõukogu Inimkaubandusvastane konventsioon ja selle seletuskiri. Viidatud töö.

kaitset ja millega asendatakse nõukogu raamotsus.⁸⁰ Tulenevalt artiklist 22 peavad liikmesriigid direktiivi oma seadusandlusesse ülevõtmiseks vajalikud sammud tegema hiljemalt 6. aprilliks 2013.⁸¹

Võrreldes EL raamotsusega, laiendatakse direktiiviga inimkaubanduse mõistet. Artikli 2 lg 1 määratleb inimkaubandust järgnevalt:

Artikkel 2

- a) isiku värbamine, transportimine, üleviimine, varjamine või vastuvõtmine, sealhulgas kõnealuse isiku üle saavutatud kontrolli vahetamine või üleandmine, milleks kasutatakse ähvardusi, jõudu või muid sunnimeetodeid, inimröövi, kelmust, pettust, võimu või kaitsetu seisundi kuritarvitamist või teise isiku üle kontrolli omava isiku nõusoleku saavutamiseks raha või hüvitiste võtmist või andmist ärakasutamise eesmärgil.
- b) Kaitsetu seisund tähendab olukorda, kui asjaomasel isikul puudub reaalne või vastuvõetav alternatiiv väärkohtlemisele allumisele.
- c) Ärakasutamine hõlmab vähemalt isiku kasutamist prostituudina või muid seksuaalse ärakasutamise vorme, sunniviisilist tööd või pealesunnitud teenuseid, sealhulgas kerjamine, orjast või muid samalaadseid tingimusi, sunnitööd, ärakasutamist kuritegelikuks tegevuseks või elundite eemaldamist.
- d) Inimkaubanduse ohvri nõusolek kavandatud või tegelikult ärakasutamiseks ei ole tähtis, kui on kasutatud mõnd lõikes 1 nimetatud vahendit.
- e) Kui lõikes 1 osutatud tegu on seotud lapsega, käsitatakse seda karistatava inimkaubandusena isegi juhul, kui ühtegi lõikes 1 nimetatud vahendit ei ole kasutatud.
- f) Käesolevas direktiivis tähendab „laps” alla 18 aastast isikut.⁸²

Mõeldud ärakasutamise ulatust laiendatakse mõnevõrra, lisades selgesõnaliselt nii kerjamise, kui ka kuritegeliku tegevuse kasutamise. Lisaks on näidustatud raskendavaks asjaolud, nt kui tahtlikult või raske hooletuse tõttu ohustatakse ohvri elu, või kui kasutatakse rasket vägivalda jne.⁸³ Direktiivis on täpsustatud ka mida mõeldakse kaitsetu seisundiga, kui üldiselt olulisi muudatusi võrreldes eelnevalt raamotsusega ei ole.

⁸⁰ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 5.04.2011. a direktiiv 2011/36/EL, milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/629/JSK. – ELT L 101, 15.04.2011.

⁸¹ EL direktiiv 2011/36/EL. – ELT L 101, 15.04.2011.

⁸² EL direktiiv 2011/36/EL. – ELT L 101, 15.04.2011.

⁸³ EL direktiiv 2011/36/EL. – ELT L 101, 15.04.2011.

2.3 Inimkaubanduse süüteo koosseisu kolm peamist kriteeriumi

Tuginedes Palermo protokollis, raamotsuses, Konventsioonis ja Direktiivis sätestatud inimkaubanduse mõiste määratlusele võib järeldada, et inimkaubanduse süüteo koosseis hõlmab kolme peamist elementi.

Esimeseks elemendiks oleks *kaubandusmeetmed (mida tehakse?)*. Kõnealuses kontekstis oleks kaubandusmeetmeks, osalus inimeste värbamises või transportimises, seda nii riigi siseselt kui riikide vaheliselt. Kas sellist tegevust nagu inimkaubanduse ohvrite vastuvõtmine ja majutamine, või ohvrite edastamine värbajate ja agentide vahel loetakse kaubandusmeetmeks.

Teiseks osaks oleks, *ebaausate vahendite kasutamine (kuidas tehakse?)*. Selleks, et ühte tegevust saaks kvalifitseerida kui inimkaubandust, peab esinema olukord, kus kaubitsejal on võimalus sundida ohvrit endale alistuma või võimalus tema vaba tahe maha suruda, või vähemalt kärpida nende valikuvõimalusi, või kasutada ära olukorda kus ohver ei ole võimeline tegema vabat valikut. Ebaausate vahendite näitena võib välja tuua viisid kuidas värbamine tavaliselt aset leiab. Kui tegemist on näiteks inimkaubandusega seksuaalsel eesmärgil siis võidakse ohver eemaldada tema vaba tahte vastaselt või kasutades valelikke andmeid. Olukorrad, kus ohver arvab, et ta hakkab tegema ausat tööd heades töötingimustes, kuid leiab ennast pärast hoopis teises olukorras ei ole sugugi ebatavalised. Haruldased pole ka olukorrad, kus isik kasutab ära oma võimupositsiooni, ning seeläbi põhjustab teise isiku langemise inimkaubanduse ohvriks. Kõigi nimetatud olukordade puhul on ühiseks nimetajaks asjaolu, et kaubitseja ühes või mitmes kaubanduse etapis kasutab ära ohvri rasket- või kaitsetut olukorda, kus tal ei ole teist valikut, kui alistuda ärakasutamisele.

Kolmandaks ja kõige olulisemaks elemendiks on *kaubanduse eesmärk (millieks tehakse)*. Inimkaubandusele iseloomulikuks tunnuseks on just see, et selle protsess on alati suunatud ohvri hilisemale ärakasutamisele. Sageli on ärakasutamise eesmärgiks seksuaalne eksploatatsioon, kui tänapäeval muutub aina sagedamaks ka inimkaubandus muudel eesmärkiden, nagu nt tööjõu ära kasutamise eesmärgil. Ohvri tegelik võimalus oma olukorda mõjutada on tavaliselt, kas minevikus või kaubanduse eelnevates etappides, oluliselt kärbitud.

3. ROOTSIS KEHTIVA INIMKAUBANDUSE VASTASE SEADUSANDLUSE KUJUNEMINE JA KOHTUPRAKTIKA.

Rootsis on peamiselt inimkaubanduse sihtriigiks. Riikliku kriminaalpolitsei hinnangul langeb Rootsis aastas keskmiselt 200 – 500 naist ja last inimkaubanduse ohvriks seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil. 2009 aastal registreeriti 60 inimkaubanduse juhtumit, millest 34 oli toime pandud seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil ja 26 muul eesmärgil. Peamiselt pärinevad ohvrid Venemaalt, Eestist, Lätist, Leedust ning Ungarist, Tšehhist, Slovakiast, Rumeeniast ja Moldovast. 2009 aastal avastati Rootsis ka ligi 50 inimkaubanduse ohvrit Nigeeriast. Rohkem kui pooled naised on pärit Venemaalt või kolmest Balti riigist.⁸⁴

3.1 Varasem seadusandlus – inimkaubandus enne 2010 aastat

Rootsis võeti esimesed inimkaubandust kriminaliseerivad sätted vastu 1. juuli 2002 aastal.⁸⁵ Sellega tehti esimene samm kõikide inimkaubanduse vormide kriminaliseerimise suunas ning põhines peamiselt 1998 aastal koostatud komitee poolt esitatud ettepanekutel, mis olid tihedalt seotud ning lähtusid ÜRO inimkaubanduse vastase protokolliga määratlusest. Kuid kõnealused sätted olid suunatud ainult inimkaubanduse vastu mille eesmärgiks oli seksuaalne ekspluateerimine. Lisaks piirdusid kõnealused sätted ainult piiriülese inimkaubandusega, see tähendab, et neid sai rakendada ainult olukorrale kus kannatanu ise ületab või teda transporditakse üle riigipiiri teise riiki. Kriminaalvastutuse eeluseks oli ka asjaolu, et kõnealuse teo läbiviimisel oli kasutatud sundi, pettust või muid ebasüütsaid vahendeid. See ei kehtinud alla 18 aastaste isikute suhtes. Kuritegu loeti läbiviiduks, kui ohver saabus riiki, kus oli planeeritud tema ärakasutamine, ehk kui ta saabus sihtriiki. Karistatav oli ka kõnealuse teo katse, ettevalmistamine ja ka teadaolevast inimkaubanduse plaanist või teost teatamata jätmine.⁸⁶

Selleks, et kõrvaldada puudused 2002 aastal sisseviidud inimkaubanduse regulatsioonis, esitati 2003 aastal eelnõu, mille üheks eesmärgiks oli laiendada inimkaubanduse kriminaalvastutust. Kõnealused

⁸⁴ Sveriges Riksdag. Regeringens proposition nr 2003/04:111. Ett utvidgat straffansvar för människohandel, lk 9. (Rootsi Riigikogu. Riigikogu ettepanek nr 2003/04:111. Inimkaubanduse kriminaalvastutuse laiendamine). Arvutivõrgus: <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Propositioner-och-skrivelser/Ett-utvidgat-straffansvar-for-GR03111/>

⁸⁵ Regeringens proposition. Straffansvaret för människohandel. Prop: 2001/02:124. (Rootsi valitsuse ettepanek. Inimkaubanduse kriminaalvastutus. Ettepanek nr 2001/02:124). Arvutivõrgus: <http://www.regeringen.se/content/1/c4/08/75/a7e548dd.pdf>

⁸⁶ Regeringskansliet. Sexualbrotten - Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor. (Riigikanslei. Seksuaal kuriteod – Seksuaalse puutumatus ja sellega seotud küsimuste parem kaitse). Justitiedepartementet 2001, lk 417 – 519. Arvutivõrgus: <http://www.regeringen.se/content/1/c4/06/07/9503c939.pdf>

seaduse muudatused jõustusid 1. juuli 2004. Samal ajal kinnitati ka Palermo protokoll.⁸⁷ 2004 aasta seadusemuudatustega laiendati peamiselt inimkaubanduse reeglite haaret. Rootsis tollajal kehtiv seadusandlus, välja arvatud inimkaubandus seksuaalsel eesmärgil, ei olnud piisav selleks, et täita Palermo protokollist ja raamotsusest tulenevaid nõudeid inimkaubanduse kriminaliseerimisele.⁸⁸ Seega laiendati karistusõiguse sätteid nii, et need hõlmasid ka inimkaubandust, mis ei omanud riigipiiri ületamise elementi ning seaduse kaitse alla langes nüüd ka inimkaubandus, mis toimus muul, kui seksuaalse ekspuaterimise eesmärgil. Karistatavaks muutus ka inimkaubanduse protsessis värbamine, transport, majutamine või mis tahes muu kaubandusega seotud meede, mis toimub pärast ohvri üle kontrolli saavutamist. Seega ei olnud enam kuriteokoosseisu lõpuleviimiseks vajalik piiriülest elementi, vaid kuritegu loeti lõpuleviiduks juba siis, kui omandati kontroll ohvri üle.

Viimasena nimetatud kontrolli saavutamise element sai lisatud, kuna Rootsi valitsus leidis, et potentsiaalse ohvri ära kasutamise võimalikkus eeldab alati mingil määra tema üle kontrolli omamist ning sellest tulenevalt peaks ka seadusandlus kajastama kontrolli omamise või selle loovutamise sätet. Seega muudeti kontrolli omamise element süüteo koosseisu oluliseks osaks. Samuti kriminaliseeriti juba omandatud kontrolli loovutamine kolmandale isikule.⁸⁹ Valitsus väitis, et kontrolli saavutamise olukorraks tuleb arvestada igat olukorda, mille tulemuseks on kannatanu üle kontrolli loomine, säilitamine või edastamine. Valitsus leidis, et just kontrolli omamise element on põhjuseks, miks inimkaubandust saab võrrelda „tänapäevase orjapidamisega“ ning miks seda tuleks rangelt karistada. Lisaks tuleneb sellest ka seletus mõistele muud kaubandusega seotud meetmetele. Ka olukorrad, kus ohver saabus sihtriiki ilma inimkaubanduse elementideta, nt saatjata alaealised, aga hiljem langeb inimkaubanduse ohvriks, kriminaliseeriti.⁹⁰

Kontrolli omamise elemendi lisamine sai ka mõningat kriitikat erinevatelt ekspertidelt. Nende arvates on tegeliku kontrolli omamise tõendamine väga keeruline, kuna olukord milles üks inimene võib kaotada kontrolli oma vaba tahte üle ei pruugi mõjutada teist. Lisades, et kontrolli omamise mõiste on ebatäpne ning, et kontrolli omamine võib esineda väga peenel viisil, mis alati ei ole iseenesestmõistetav. Kuid nõustusid siiski, et kõnealune nõue on vajalik.⁹¹

⁸⁷ Regeringens proposition nr 2003/04:111. Viidatud töö, lk 1.

⁸⁸ Regeringens proposition nr 2003/04:111. Viidatud töö, lk 30.

⁸⁹ Regeringens proposition nr 2003/04:111. Viidatud töö, lk 50-53.

⁹⁰ Regeringens proposition nr 2003/04:111. Viidatud töö, lk 50 ja 34.

⁹¹ Regeringens proposition nr 2003/04:111. Viidatud töö, lk 51.

3.2 Inimkaubandust käsitlev seadusandlus alates 2010 aastast

19. mail 2010 aastal võttis Riigikogu vastu järjekordsed täiendavad muudatused inimkaubanduse regulatsioonis. Pärast pikka kaalutlemist esitati „inimkaubanduse tugevdatud kriminaalõiguslik kaitse“ eelnõu⁹². Kõnealusel eelnõus käsitletud muudatused jõustusid 1. juuni 2010 aastal.⁹³ Muudatuste ajendiks oli puudulik ülevaade inimkaubandusest ja karsitusõiguse ebaefektiivsus. Muudatuste eesmärgiks oli luua selgem ja asjakohasem kuriteo kirjeldus, et seeläbi täiustada karsitussätete kohaldamist ja tugevdada kriminaalõiguslikku inimkaubanduse vastast kaitset. Uue inimkaubanduse regulatsiooni peamisteks ja kõige olulisemateks muudatusteks oli:

Kontrolli omamise rekvisiit – Eelnenud regulatsiooni kohaselt pidi kaubandusmeetmele (värbamisel, transpordile jne) järgnema olukord, kus kaubitseja pidi omama kontrolli ohvri üle. Kõnealusel eelnõu eeldata 2010 aasta regulatsioonist. Leiti, et tegelikkuses on kõnealusel eelnõu eesmärk sama mis kõlvalvatul viisil värbamise kriteeriumil.⁹⁴

Topelt karistamine – uues seaduses ei kehetestata enam topelt karistatavuse nõuet, et Rootsi saaks mõista kohut välismaal toimepandud inimkaubanduse üle. See tähendab, et kui inimkaubandusel on mingid seosed Rootsi, saab kaubitsejad vastutusele võtta Rootsi kohtus, olenemata asjaolust, kas inimkaubandus on karistatav või mitte selles riigis, kus see toime pandi.⁹⁵

Inimkaubanduse süüteo koosseis on Rootsi Karistuseseadustiku sätestatud vabaduse ja rahu vastaseid rikkumisi käsitlevas 4. peatükis. Sealne § 1a sätestab:

- a) Isik, välja arvatud esimeses jaos nimetatud juhul, kes ebaseadusliku jõu kasutamise või pettuse teel või kasutades ära teise isiku abitud seisundit või mõne muu kõlvalvatu viisi kuritarvituse teel värbab, transpordib, majutab, võtab vastu või mõne muu meetme abil saab võimu teise isiku üle eesmärgiga: eksploateerida või kasutada teda seksuaalse ära kasutamise eesmärgil; sõjateenistuse, sunnitöö või mõne muu sellise kohustuse täitmise eesmärgil; organite eemaldamise eesmärgil või eesmärgil eksploateerida teda mõnel muul viisil, mis tekitab abitud seisundis isikule kannatusi mõistetakse süüdi inimkaubanduses ning teda karistatakse kahe- kuni kümneaastase vangistusega.

⁹² Sveriges Riksdag: Regeringens proposition nr 2009/10:152. Förstärkt straffrättsligt skydd mot människohandel. (Rootsi Riigikogu. Valitsuse ettepanek nr 2009/10:152. Inimkaubanduse vastane tugevdatud kriminaalõiguslik kaitse). Arvutivõrgus: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/14/24/19/2575a3c7.pdf>

⁹³ Lag om ändring i brottbalken (Rootsi Karistuseseaduse muutmise eelnõu). – SFS 2010:371.

⁹⁴ Regeringens proposition nr 2009/10:152. Viidatud töö, lk 16-19.

⁹⁵ Regeringens proposition nr 2009/10:152. Viidatud töö, lk 23-24.

- b) Isik, kes paneb toime esimeses punktis kirjeldatud teo alla 18-aastase isiku suhtes, mõistetakse inimkaubanduses süüdi isegi juhul, kui ta ei kasutatud ühtegi eelnimetatud keelatud vahendit.
- c) Kui esimeses punktis kirjeldatud kuritegu on läbi viidud vähem tõsisel viisil – karistatakse maksimaalselt nelja aastase vangistusega.⁹⁶

Eelnevas inimkaubandust käsitlevas regulatsioonis oli kõnealuses paragrahvis ka neljas punkt, mis käsitles teisele inimesele raha või teenuse eest inimkaubanduse ohvri üleandmist. Karistusseaduse 4 peatüki § 1a sisaldas ka punkti mis sätestas:

Sama kohaldatakse isikule, kes paneb toime järgmise teo punktis 1 kirjeldatud eesmärgil:

- a) annab kontrolli isiku üle edasi teisele isikule või
- b) võtab kontrolli isiku üle teiselt isikult.⁹⁷

Rootsi valitsus oli seisukohal, et kõnealune punkt on inimkaubanduse käsitluses üleliigne. Lisades, et inimese üle kontrolli võtmine või üleandmine on kõlvaltul viisil kuritarvitamise üks osa. Valitsus leidis, et nendes juhtumites on kõnealune tehing ainult esialgne meede ja laieneb inimkaubanduse mõiste alla, selle katsena või sellele kihutamisena. Inimkaubanduse toimepanemise alla langeb kõik tegevus mida võib pidada kaubanduslikuks.⁹⁸

Kui võtta aluseks rahvusvahelistes allikates käsitletud inimkaubanduse definitsioonist tulenevad kolm inimkaubanduse kriteeriumi (*Mida, kuidas ja milleks* tehakse), siis sellest lähtuvalt on Rootsis kehtivas inimkaubanduse regulatsioonis inimkaubanduse süüteokoosseisu kohustuslikeks kriteeriumiteks järgnevad. Kõik kõnealused kriteeriumid peavad olema täidetud selleks, et ühte tegu saaks lugeda inimkaubanduseks:

- Kaubandusmeede (mida tehakse?) – Värbamine, transport, üleandmine, majutamine, või kannatanute vastuvõtmine.
- Kõlvalu viis (kuidas tehakse?) – ähvardamisega või jõukasutamise või muu sunniga, vägivallega, pettusega, eksitamisega, võimu kuritarvitamisega või kasutades ära teise isiku abitud seisundit, tasu või hüvitise andmine ja vastuvõtmine, et saada nõusolek isikult, kellel on kontroll teise isiku üle.
- Ärakasutamise eesmärgil (milleks tehakse?) – peab toimuma eksploateerimise eesmärgil. Ära kasutamine tähendab teise inimese kasutamist prostituudina või muid seksuaalse ärakasutamise

⁹⁶ Brottsbalk (Rootsi Karistusseadus). – SFS 1962:700 ... SFS 2011:1298.

⁹⁷ Regeringens proposition nr 2009/10:152. Viidatud töö, lk 19.

⁹⁸ Regeringens proposition nr 2009/10:152. Viidatud töö, lk 19.

forme, sunniviisilist tööd või teenust, orjast või orjandusega võrreldavat praktikat, sunnitööd või elundite eemaldamist.

Näiteks: 30 - aastane Mara elas Ukrainas koos oma mehe ja kahe lapsega, kui talle pakuti hästi tasustatud tööd koduabilisena Itaalias. Kui ta jõudis Itaaliasse viidi ta hoopis bordelli, kus bordelli omanik informeeris, et ta ostis Mara ning et tal on nüüd võlg mille ta peab bordelli omanikule tagasi maksma. Üheksa kuud hoidis mees teda oma kontrolli all ja sundis seksuaalseid teenuseid mütüma. Kui Mara keeldus, sai ta peksta ja kui mõni klient kurtis, siis suurenes ta võlg. Mara vabanes alles siis, kui politsei tegi bordellile reidi.⁹⁹ Kõnealusel juhtumist on selgelt näha inimkaubanduse kriteeriumite kett. Mara värvati (*mida tehti*) pettuse läbi (*kuidas tehti*) ärakasutamise eesmärgil (*milleks tehti?*).

2010 aasta muudatusettepanekule eelnenud uurimuse käigus selgus, et paljudele juhtumitele, mis oleks pidanud langema inimkaubanduse sätete alla, ei olnud võimalik kohaldada selleks ettenähtud sätteid. Prokuratuur ei olnud rahul, nii inimkaubanduse sätete üldise konstruktsiooniga, kui ka mõne sätte elementaarsete eeldustega, mille tulemusena oli inimkaubanduse karistusõiguslikke sätteid peaaegu võimatu kohaldada. Seaduse puudujääke tõendas ka olemasolev kohtupraktika. Eriliselt problemaatiliselks peeti mõistet „kõlvatul viisil värbamine ja transportimine“. Leiti, et tegelikkuses on väga keeruline kindlaks määrata millal kõnelaune nõue on täidetud, millal on tegemist just kõlvatu värbamisega. Lisati ka, et selline nõue võib tekitada olukorra, kus kriminaalmenetluse käigus ebasobival viisil suunatakse tähelepanu ohvri taustale ja olukorrale. Juhiti tähelepanu ka sellele, et kõnealuseid probleeme on mingil määral juba arutatud ka eelnenud inimkaubandust käsitleva seadusandluse loomisel.¹⁰⁰

Lähtuvalt inimkaubanduse fenomeni ja selle kriminaliseerimise keerukusest, oli Rootsi Valitsus seisukohal, et seadust sõnastades tuleks katta võimalikult palju olukordi ja erimenetlusi. Sellest tulenevalt peavad inimkaubanduse karistusõiguslikud sätted omama oma ülesehituselt eriti kõrget standartit. Eelpool kirjeldatud põhjustel, leidis valitsus, et kehtiv karistusõiguslik inimkaubanduse käsitus tuleb ümberkujundada lähtuvalt rahvusvahelistest õigusaktidest selles valdkonnas. Kuid sellegipoolest säilitada kehtiva seaduse põhistruktuur, et mitte raskendada rahvusvahelist inimkaubanduse alast koostööd. Seega kõnealuse kuriteo tingimuste muudatused olid suhteliselt piiratud. Sellest hoolimata plaaniti tõhustada ja tugevdada karistusõiguslikku kaitset, luues „selge ja täpne kuriteokirjeldus“ mille mõiste „peaks selgelt keskenduma ettenähtud olukordadele“.¹⁰¹

⁹⁹ Department of State. Trafficking in Persons Report 2007. USA 2007, lk 26. Arvutivõrgus: <http://www.state.gov/documents/organization/82902.pdf>

¹⁰⁰ Regeringskansliet. Människohandel och barnäktenskap. Viidatud töö, lk 91.

¹⁰¹ Regeringens proposition nr 2009/10:152. Viidatud töö, lk 13.

3.3 Näiteid kohtupraktikast

Selles peatükis käsitletaleb autor mõningaid Rootsi Ringkonna ja Riigikohtu lahendeid, kus kohtualune on süüdistatud inimkaubanduses. Seda peamiselt, et tuua esile, kuidas Rootsi kohus on inimkaubanduse süüteo koosseisu rakendanud.

a) Malmö Ringkonnakohtu 14-01-2010 otsus nr B 3745-09.

Krister kohtus Slovakkias Annaga. Krister teadis, et Anna on kohalikule mafiale võlgu raha. Seega oli ta teadlik Anna haavatavast olukorras. Sellest olenematta tegi ta Annale ettepaneku minna Saksamaale tööle, et seal raha teenida mafia võla tasumiseks. Anna arvas, et saab Kristeri poolt pakutud tööga raha kokku korjatud, kuid nii see ei olnud. Saksamaal viidi Anna ühte bordelli. Krister konfiskeeris ka Anna dokumendid, seega oli ta teadlik asjaolust, et Anna on ainult 17 aastat vana. Annal ei olnud ei raha, kontakte ega ka keeleoskust. Seega oli ta tugevalt Kristerist sõltuvuses, ehk tema kontrolli all. Saksamaalt sõideti edasi Taani, kus kontakteeruti Martiniga ning sealt juba edasi Rootsi, kus ööbiti Rudolfi juures. Kõik mehed olid teadlikud asjaolust, et Anna on alla 18-aastane. Prostitutsiooni korraldati tavaliselt Martini kaudu, kuid alati koostöös Kristeriga. Ka Rudolf vahendas mõningaid oste. Kõnealusel juhtumisel mõisteti Krister ja Martin süüdi inimkaubanduses ja Rudolf kupeldamises.¹⁰²

b) Svea Riigikohtu 29-10-2008 otsus nr B 5886-08

Carl sai Karinaga ühendust läbi Interneti alaealistele mõeldud suhtlusportaali, kus ta tutvustas ennast tunduvamalt nooremana, kui ta tegelik oli. Juba nende teisel kohtumisel sõitsid nad koos Stockholmi. Karinal ei olnud raha, ega riideid kaasas ega teadnud täpselt, kus nad asuvad. Seejärel asusid nad elama Carli korterisse. Karinal on kerge vaimne alaareng ja on käinud terve oma elu erikoolis. Seoses sellega, et Karin kolis Carli juurde Stockholmi, ütlesid Karina vanemad tütrest lahti. Sellest tulenevalt oli Karin täielikult Carlist sõltuvuses ja tema kontrolli all. Karin oli kaitsetus seisundis. Karinal olid 5 kuu vältel 2007 aastal juhuslikud seksuaalsuhted Carli korteris ja ka ühes Stockholmi hotellis. Lisaks eelnevale pidi ta veel kolmel korral, nädalase pikkusega, osutama seksuaalseid teenuseid Göteborgis. Juhuslike vahekordade pakkumine tasu eest oli olnud Carli idee ja peaaegu kõik sellest tegevustest saadud tulu läks samuti Carlile. Lisaks Carlile tegi veel üks Alfredi nimeline mees Karinist pilete ja püstitas Internetis

¹⁰² Malmö Tingsrätt (Malmö Ringkonnakohtu) 14-01-2010 a. lahend nr B 3745-09.

Kodulehe nende piltidega. Kui Karina oli kliendiga oli Carl alati, kas kõrval toas või siis lähiümbruses, kus tal oli läbi mikrofoni võimalik kõike pealt kuulata.¹⁰³

Kõnealuses juhtumis ei mõistetud Carli süüdi inimkaubanduses, kuna kohus leidis, et tõendust ei leidnud asjaolu, et Carlil oli plaanis Karinat müüa juba siis, kui ta lubas tal oma korterisse kaasa tulla. Carli otsest tahtlust ei saadud tõendatud. Inimkaubanduse kolm kriteeriumi, ehk mida, kuidas ja millisel eesmärgil, ei olnud täidetud. Carl mõisteti süüdi raskes kupeldamises. Kõnealune juhtum oli esimene juhtum Rootsis, kus inimkaubanduses süüdistatav oli Rootslane.

c) Svea Riiigikohtu 26-02-2010 kohtuotsu nr B9732-09

2009 aasta alguses veenisid Rumeenia kodanikud V ja E kahte 16 aastast poissi, valeandmeid esitades, et neil on pakkuda seaduslikke töökohti Rootsis. Mõlemad poisid polnud eelnevalt kunagi välismaal käinud ega ei rääkinud ühtegi võõrkeelt. Samuti suutsid nad pettuse teel saada nende vanematelt kirjalik volitus, et poisid Rootsi kaasa viia. See mida volitusse kirja panna oli täies ulatus formuleeritud E ja V poolt. Lisaks andsid nad volitusse kirja panemiseks vale aadressi, kus väidetavalt pidid poisid koos nendega elama hakkama. Samuti maksid V ja E poiste lennupiletite eest, kuna poiste vanematel puudus võimalus ise nende eest maksta. Kõnealused piletid olid muide ostetud juba enne vaneamatelt volituste saamist. Rootsis, korraliku töö asemel, pidid poisid läbiviima mitmetes Rootsi linnades erinevaid poevargusi. Eelnevalt vargustele õpetasid ning juhendasid V ja E poisse kuidas parimal viisil vargused toime panna. Varastatud asjade eest saadud tulu tarbiti või müüdi selleks, et saaks elamise eest tasuda. Seega puudus poistel igasugune rahaline võimalus koju tagasi sõita. Suhtluseks perega oli poistele antud telefon, millega ei olnud võimalik välja helistada vaid sai ainult sissetulevaid kõnesid vastuvõtta. Ainult E omas telefoni millega oli võimalik ka välja helistada. Ühe varguse käigus lõi V ühte poistest ka pähe, mille tulemuseks oli valu.¹⁰⁴

Prokurör nõudis mõlemale mehele süüdimõistmist Inimkaubanduses ning nende Rootsist välja saatmist ilma tagasituleku võimaluseta.

Ringkonnakohus leidis, et prokuröri süüdistus tuleb lükata tagasi kõikides punktides ning mõistis mõlemad mehed õigeks. Oma otsust põhjendas ta sellega, et poisse pole hoitud luku taga. Neil on olnud

¹⁰³ Svea Hovrätt (Svea Riiigikohtu) 29-10-2008 otsus nr B 5886-08.

¹⁰⁴ Svea Hovrätt (Svea Riiigikohtu) 26-02-2010 kohtuotsu nr B9732-09. Arvutivõrgus: http://www.rattsinfosok.dom.se/lagrummet/Detailj_Ram.jsp?detailjTyp=detailj&detailjTitel=B9732-09%20Svea%20hovr%E4tt&tmpWebLasare= Netscape

võimalus vabalt liikuda. Samuti anti neile mõlemale telefonid, kuigi nendega polnud võimalus välja helistada, oli siiski poistel võimalus olla oma peredega ühenduses. Samuti viitas ringkonnakohus asjaolule et mõlemad süüalused on ainult 4 ja 5 aastat vanemad, kui kannatanud. Ringkonnakohus mõistis V ja E süüdi varguses.¹⁰⁵

Riigikohus selle seisukohaga ei nõustunud ning leidis, et inimkaubanduse süüteo koosseis oli täidetud juba sellel hetkel kui mehed lahkusid Rumeeniast koos poistega. Kuigi pole täpselt teada mida Rootsis oleva töö kohta kokku sai lepitud on siiski selge see, et poiste vanematele valetatid. Seda tõestab asjaolu, et volituses valetati juba poiste tulevase elukoha kohta. Samuti tõestab juba eelnevalt ostetud lennupiletite olemasolu, et V ja E-l oli algusest peale plaan poisid kaasa viia, et neid ära kasutada. Asjaolu, et poisse ei hoitud otseses vangistuses ja neil oli võimalus vabalt liikuda ja perega suhelda, on kõnealuse kuritöö raskusastme hindamise aluseks. Sellest tulenevalt tuleb kõnealust inimkaubandust hinnata, kui vähem tõsist. Riigikohus mõistis E-le ühe aasta ja kuue kuu pikkuse vangistuse ning V-le ühe aasta ja kolme kuu pikkuse vangistuse. Kuna inimkaubanduse näol on tegemist väga raske kuriteoliigiga saadeti mõlemad mehed ka riigist välja ning neile mõisteti 5 aastane riiki sisenemise keeld.¹⁰⁶

¹⁰⁵ Svea Hovrätt otsus nr B9732-09. Viidatud töö.

¹⁰⁶ Svea Hovrätt otsus nr B9732-09. Viidatud töö.

4. INIMKAUBANDUSE REGULATSIOON EESTIS

Eesti on inimkaubanduse lähteriigiks, kust algab paljude inimkaubanduse ohvrite teekond. Viimastel aastatel on Eestit hakatud pidama ka inimkaubanduse transiidimaaks eelkõige Skandinaaviamaadesse, kuid ka teistesse Eestit ümbritsevatesse Euroopa Liidu liikmesriikidesse. Eesti päritolu mehi ja naisi suunatakse sunniviisilist tööd tegema peamiselt Hispaaniasse, Norrasse ja Soome.¹⁰⁷ Inimkaubanduses seksuaalsel eesmärgil võib kõige sagedamini leida Eesti päritolu naisi töötamas Rootsi ja Soome seksiaäris.¹⁰⁸ Eesti siseriiklikul tasandil on inimkaubanduse ohvrite seas tuvastatud Eesti kodanike kõrval hulgaliselt ka Läti päritolu naisi. Probleemiks peetakse ka riigisest inimkaubandust, üldjuhul suunaga Kirde-Eestist pealinna.¹⁰⁹ Viimastel aastatel on sagenenud ka juhtumid, kus Eesti kaudu toimub immigrantide ebaseaduslik transport naaberriikidesse.¹¹⁰ ÜRO juures asuva Kriminaalpreventsiooni ja -kontrolli Euroopa Instituudi (*edaspidi HEUNI*) koostatud aruande kohaselt on Eesti sihtriigiks Venemaalt saabuvatele inimkaubanduse ohvritele.¹¹¹ UNODC koostatud 2005. aasta inimkaubanduse aruande kohaselt asub Eesti lähteriigina inimkaubanduse piirkondliku esinemise edetabelis kõrgel kohal.¹¹²

Tulenevalt inimkaubanduse varjatud iseloomust puuduvad ohvrite arvu kohta täpsed andmed ning nende saamine on ka raskendatud. Seoses sellega on inimkaubanduse ohvrite arvu Eestis hinnatud väga erinevalt. Hinnangud jäävad vahemikku sada kuni paarsada.¹¹³ Selline hinnang inimkaubanduse ohvrite arvu kohta on üsna väike ning ei peegelda rahvusvahelisel tasandil väidetavat inimkaubanduse ulatust. Väikest ohvrite arvu võib arvatavasti seletada sellega, et Eesti näol on tegemist väikese riigiga ning sellest tulenevalt on siin raskem pikemat aega anonüümselt tegutseda.

Kõnealuse puuduliku statistika põhjuseks on ka asjaolu, et Eestis puudus siiani inimkaubanduse regulatsioon ning ametlik kuritegevuse statistika annab ülevaate vaid sellest, kui palju on alustatud menetlusi konkreetse Karistusseadustiku (*edaspidi KarS*) paragrahvi alusel. Näiteks registreeriti 2009. aastal 116 kuritegu, mis võivad olla seotud inimkaubandusega ning enamus neist olid seotud

¹⁰⁷ Ameerika Ühendriikide Suursaatkond. Aruanne inimkaubanduse kohta Eestis aastal 2010. Arvutivõrgus:

<http://estonian.estonia.usembassy.gov/tipest2010.html>

¹⁰⁸ Brottsförebyggande rådet. (Swedish National Council for Crime Prevention). The Organisation of Human Trafficking. A Study of Criminal Involvement in Sexual Exploitation in Sweden, Finland and Estonia. Stockholm 2008, lk 7.

¹⁰⁹ JM. Täiendatud Inimkaubanduse vastu võitlemise arengugava. Viidatud töö, lk 5.

¹¹⁰ Sotsiaalministeerium. Vägivalla vähendamise arengukava aastateks 2010-2014. Sotsiaalministeerium, 2010, lk 12.

Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/49973>

¹¹¹ M. Lehti. Trafficking in women and children in Europe. Heuni Helsinki 2003. Arvutivõrgus:

<http://www.heuni.fi/Oikeapalsta/Search/1201509904104>

¹¹² JM. Täiendatud Inimkaubanduse vastu võitlemise arengugava. Viidatud töö, lk 5.

¹¹³ SM. Vägivalla vähendamise arengukava. Viidatud töö, lk 12.

prostitutsiooni vahendamiseks. Kõnealustes juhtumites andsid isikud kasutada ruume intiimteenuste osutamiseks või vahendasid intiimteenuseid telefoni ja interneti kaudu.¹¹⁴ 2008 aastal registreeriti inimkaubandusele omaseid kuritegusid 189 ning süüdimõistetv kohtuotsus jõustus 67 isiku suhtes.¹¹⁵ Nendest kuritegudest registreeriti:

- 36% ehk 67 kuritegu Põhja ringkonnas. Nendest omakorda 84% ,vastavalt 56 juhtumit, leidis aset Tallinnas.
- 35% ehk 65 kuritegu registreeriti Lõuna ringkonnas.
- 27% ehk 51 kuritegu Lääne ringkonnas. Märkimisväärne on siinjuures asjolu, et kõik alaealise prostitutsioonile kaasaaitamise ning peaaegu kõik alaealise prostitutsioonile kallutamise juhtumid registreeriti just Pärnus. Samuti registreeriti Pärnus kõige rohkem prostitutsioonile kaasaaitamise juhtumeid.
- vaid 2% ehk 4 kuritegu registreeriti Viru ringkonnas.¹¹⁶

Kõnealustest numbritest on võimalik järeldada, et inimkaubanduse või siis sellele sarnaste koosseisude järele on suurim nõudlus piirkondades, mis on Eesti turismi peamiseks sihtkohtadeks. Põhjaringkonnas on selleks ilmselgelt Eesti pealinn Tallinn, Lääneringkonnas Pärnu, mis on ametlikult kuulutatud Eesti suvepealinnaks. Kuigi Lõunaringkonnas pole otseselt linna välja toodud, võib eeldada, et peamiselt registreeriti inimkaubandusele omaseid kuritegusid Tartus, mis on Eesti suurimaks ülikoolilinnaks ning seega meelitab kohale palju noori ning kergesti mõjutatavaid inimesi.

Võrreldes neid numbreid 2007. aastal registreeritud kuritegudega, registreeriti 2008-aastal 39% võrra rohkem kuritegusid, mis võivad olla seotud inimkaubandusega. 2007. aastal registreeriti 135 kuritegu, mis võivad olla seotud inimkaubandusega ja 77 isiku suhtes jõustus süüdimõistetv kohtuotsus. 2006.a. olid samad näitajad vastavalt 136 ning 85.¹¹⁷ Seega on registreeritud kuritegude arv, mis võivad olla seotud inimkaubandusega, püsinud Eestis viimaste aastate jooksul nagu eelnevalt mainitud 100 – 200 piires.

Üheks peamiseks inimkaubanduse probleemi allikaks Eestis on inimeste vähene teadmine inimkaubandusest ning selle põhjustest. Kombineerides kõnealused puudulikud teadmised ebapiisavate oskustega oma huvisid ja õigusi kaitsta, saavutatakse inimkaubanduslikuks tegevuseks väga soodne olukord. Eesti ühiskonna kasinaid või olematuid teadmisi inimkaubandusest on tõestanud Põhja-

¹¹⁴ SM. Vägivalla vähendamise arengukava. Viidatud töö, lk 12.

¹¹⁵ JM. Inimkaubanduse definitsioon ja kuriteokoseisuanalüüs. Viidatud töö, lk 14.

¹¹⁶ JM. Inimkaubanduse definitsioon ja kuriteokoseisuanalüüs. Viidatud töö, lk 15.

¹¹⁷ JM. Inimkaubanduse vastu võitlemise arengukava. Viidatud töö, lk 11.

ja Baltimaade naistega kaubitsemise vastase kampaania raames läbiviidud uuringud. Uurimuses leiti, et inimkaubanduse riskirühma võib sattuda igaiüks, kellel puudub teave, kuidas turvaliselt välismaale tööle minna ja leaalset töölepingut sõlmida. Eriti vastuvõtlikud on inimkaubitsejate pakkumistele siiski vaesed, töötud, ebapiisava haridusega või hariduseta inimesed. Kuigi Eesti noorte huvi välismaale tööle minna on suur ning ajaga aina kasvab, ei peeta oluliseks võõrkeelte oskust. Samuti on noorteseas levinud arvamus, et võõrsil elamise ja töötamisega kaasneb alati ka kõrgem elustandard ning selle nimel ollakse hea tööpakkumise korral nõus isegi illegaalselt töötama. Samuti valitses küsitletute seas hoiak, et “minuga ei saa seal midagi halba juhtuda” ja „inimkaubandus mind ei puuduta”.¹¹⁸ Just selline hoiak ja teadmatus tegelikest asjaoludest aitab oluliselt kaasa inimkaubitsejatele tegutsemiseks väga soodsa olukorra loomisele. Inimkaubandusevastases võitluses on seega väga oluline oma riigi kodanike teadlikkuse tõstmine neid ohustavatest teguritest.

Nagu eelnevalt töös mainitud tekitab inimkaubanduses olulisi probleeme ka inimkaubanduse ohvrite identifitseerimise keerukus ning sellest tulenevalt ka kannatanutele vajaliku abi ja kaitse võimaldamine. Eesti ei ole selles suhtes mingi erand. Ohvrite identifitseerimise raskused Eestis tulenevad peamiselt kahest olulisest faktorist. Esmalt raskendab identifitseerimist asjaolu, et sageli ei näe inimkaubanduse ohvrid ennast ohvritena ning seoses sellega on nende abistamine vastavate asutuste spetsialistide poolt raskendatud. Teiseks identifitseerimist raskendavaks asjoluks võib välja tuua inimkaubitsejate osavuse ja oskuse koos seadustega arendada ka oma kaubitsemisele allutamise meetodeid.

Tihti peale ei taha inimkaubanduse ohvrid endale tunnistada, et nad on sattunud inimkaubanduse ohvriks, vaid pigem näevad ennast, kui inimest, kes on langenud raskesse olukorda ning seetõttu puudub valiku võimalus.¹¹⁹ Selline tegelike asjaolude eitamine võib olla tingitud mitmest erinevast asjaolust. Üheks võib olla inimkaubandusealane vähene teadmine ning seetõttu ei osata olukorda seostada inimkaubandusega.. Teiseks võib olla inimese uhkus. Inimesel, keda on pidevalt alandatud, võib olla lihtsam leppida olukorraga, kus ta teeb tööd vastu enda tahtmist, kuna puudub valiku võimalus, kui olukorraga kus teda on lihtsalt kui vahendit ära kasutatud. Ka ühiskonna poolt hukkamõistmise kartus võib olla tegelike asjaolude mittetunnistamise aluseks, seda eriti väga usklikes ühiskondades. Kõigele eelnevale lisaks raskendab ohvrite identifitseerimise protsessi asjolu, et kannatanud kardavad ka inimkaubitsejate kättemaksu.

¹¹⁸ JM. Inimkaubanduse vastu võitlemise arengukava. Viidatud töö, lk 13.

¹¹⁹ JM. Inimkaubanduse definitsioon ja kuriteokoseisuanalüüs. Viidatud töö, lk 27.

Seega olukorras, kus isegi inimkaubanduse all kannatanud ei suuda näha ennast kui ohvreid, on väga keeruline teistel asjasse seotud osapooltel, nt. õiguskaitseorganite töötajad, korrakaitsetöötajad, sotsiaal- ja meditsiinitöötajad jne, inimkaubanduse ohvreid ära tunda. Raskused võivad tuleneda ka asjaolust, et õiguskaitseorganite töötajad ja töøjõuturu organisatsioonid ei ole saanud piisavalt koolitust inimkaubanduse valdkonnas. Asjaolu, et vastava asutuse spetsialistid pole alati teadlikud sellest, millised töøjõuga seotud olukorrad tähendavad ärakasutamist või tulenevad inimkaubandusest, viivad sageli olukorrani, kus kannatanu abistamise asemel saadetakse nad sageli riigist välja kui ebaseaduslikud immigrandid ning neile ei võimaldata ligipääsu õigusabile ega kaitsele ja muule abile.¹²⁰

Inimkaubanduse kannatanute identifitseerimist rasekndavad ka inimkaubitsejate värbamise meetodid ning nende aina professionaalsem suhtumine ohvritesse. Kannatanuid ei nähta enam kui inimesi, vaid üksnes kui kaupa või teenust, mille pealt raha teenida. Värbamise meetodid käivad ajaga kaasas ning üha enam pööratakse tähelepanu ohvrite kohtlemisele. Mõistetud on, et manipulatsiooniga, pettustega ja inimeste raske olukorra ärakasutamisega saavutatakse paremaid tulemsi kui pelgalt vägivallaga. Nii näiteks makstakse potentsiaalsele sunniviisilisele töötajale väikest tasu ning võimaldatakse paremaid elamis- ja töötamistingimusi. Eestis tugineb värbamine enamjaolt isiku soovile migreeruda või leida hästi tasustatud töö.¹²¹

Selleks, et paremini identifitseerida ning abistada potentsiaalseid inimkaubanduse ohvreid on Eestis riigisisese koostöö tarbeks loodud inimkaubanduse ohvrite tuvastamise ja identifitseerimise juhised. Juhises on kirjeldatud ohvri üldisi identifitseerimise indikaatoreid, nõuandeid esmaseks tuvastamiseks, inimkaubanduse liikide erisusi ning potentsiaalse ohvri küsitlemise põhimõtteid ja küsitluse ülesehitust. Kõnealuse juhise oluliseks kitsaskohaks on konkreetsete protseduurireeglite puudumine. Juhises pole näiteks kirjeldatud, mida teha kui esineb inimkaubanduse juhtumi kahtlus. Samuti pole juhendis määratud vastutavat õiguskaitseorganit ega selle kohustusi. Seega pole teada, kuhu inimkaubanduse ohver abisaamiseks tuleks suunata. Kirjeldatud puuduste eemaldamiseks, kiirema menetlemise ja abi pakkumise huvides plaanitakse vajaminevad protseduurireeglid koostada ning nendega täiendada olemasolevat ohvrite tuvastamise ja abistamise juhiseid.¹²²

Tulenevalt inimkaubanduse rängast riivest kannatanu inim- ja põhiõigustele kaasneb kõnealuse kuriteoliigiga tavaliselt traumaatilisi kogemusi, seda nii füüsilisel- kui ka psühholoogilisel tasandil.

¹²⁰ JM. Inimkaubanduse definitsioon ja kuriteokoseisuanalüüs. Viidatud töö, lk 28.

¹²¹ JM. Inimkaubanduse definitsioon ja kuriteokoseisuanalüüs. Viidatud töö, lk 27-28.

¹²² SM. Vägivalla vähendamise arengukava. Viidatud töö, lk 35.

Sellest tulenevalt on eriti oluline, et riiklik õigusraamistik tagaks kõigile ohvritele sõltumata nende seotusest, õiguse saada kohest abi ja kaitset.¹²³

Spetsiaalselt inimkaubanduse ohvritele mõeldud abistamissüsteemi ei ole veel Eestis loodud. See aga ei tähenda, et Eestis puudub inimkaubanduse ohvritel võimalus igasugusele abile. Loodud on näiteks ohvriabisüsteem, mille raames saavad abi ka inimkaubanduse ohvrid. Kodanikuühiskonna organisatsioonidel on tähtis roll inimkaubanduse ohvriks langenud isikute toetamisel nii Eestis, kui ka kogu maailmas.¹²⁴

Eesti on viimasel aastatel tugevdanud partnerlust inimkaubandusvastaste MTÜ-ga. Nende abil on Eestis läbi viidud mitmeid treeningkoolitusi. Ohvrite tuvastamise mudeli järgi on inimkaubandusalase väljakoolituse saanud 600 prokuröri, kohtunikku, sotsiaaltöötajat ja teist ametnikku.¹²⁵ Inimkaubandusega kokkupuutunute abistamiseks on Eestis loodud ka kaks spetsiaalset varjupaika ja ohvrite rehabilitatsioonikeskus, mille töötajad on saanud inimkaubanduse ohvrite abistamiseks spetsiaalse väljakoolituse. Kõnealustes asutustes on alates 2006-aastast abistatud üle 400 naise. Ainuüksi 2009-aastal abistati 78 naist. Kõnealuste varjupaikade ja rehabilitatsioonikeskuse puuduseks on asjaolu, et need on suunatud naisohvritele. Seda peamiselt, kuna ei ole olnud reaalselt vajadust pakkuda teenust meesohvritele, mis võib tuleneda asjaolust, et meestel on raskem tunnista oma haavatavat olukorda ja abi paluda. Kuigi abiprogrammid on töötanud juba mõnda aega, ei ole nende tõhusust hinnatud. See aga on oluline kõnealuste programmide arendamise vaatenurgast. Seda peamiselt võimaldamaks inimkaubanduse ohvritele asjakohast nõustamist, teavet ja psühholoogilist abi. Ohvrite abistamise ja kaitse arendamise olulisust rõhutab ka inimkaubandusvastane EL konventsioon ja EL inimkaubanduse raamotsus.¹²⁶

Eestis on loodud ka inimkaubanduse ohvrite abistamiseks infoliin, mille abil avastati 2009. aastal vähemalt kuus inimkaubanduse ohvrit. 2010-aasta jooksul eraldas valitsus kokku ohvrite abistamiseks 181 500 dollarit, mis on võrreldes eelnenud aastaga ca 30 000 dollarit rohkem. Seega on Eesti riik tunnustanud inimkaubanduse ohvrite abistamise ja rehabiliteerimise vajalikkust. Samuti on Eesti valitsus julgustanud inimkaubanduse ohvreid osalema inimkaubandust käsitlevates juurdlustes ja hagides, ning on hoidunud ohvrite karistamisest ebaseaduslike tegude eest, kui need on olnud otseselt tingitud sellest, et need inimesed olid inimkaubanduse ohvrid.¹²⁷ Rahalist hüvitist makstakse tänapäeval ainult Eesti

¹²³ JM. Inimkaubanduse definitsioon ja kuriteokoseisuanalüüs. Viidatud töö, lk 29.

¹²⁴ JM. Inimkaubanduse vastu võitlemise arengukava. Viidatud töö, lk 24.

¹²⁵ Ameerika Ühendriikide Suursaatkond. Aruanne. Viidatud töö.

¹²⁶ SM. Vägivalla vähendamise arengukava. Viidatud töö, lk 33.

¹²⁷ Ameerika Ühendriikide Suursaatkond. Aruanne. Viidatud töö.

territoriumil või Eesti kodaniku vastu välismaal toime pandud vägivallakuriteo ohvritele ja nende ülalpeetavatele. Vägivallakuriteo all mõeldakse tegu, mille tagajärjeks on ohvri surm, raske tervisekahjustus või üle kuue kuu kestev tervisehäire.¹²⁸

UNODC poolt 2010-aastal läbiviidud uurimuses leidsid Eesti esindajad, et Euroopa Liidu tööalase liikuvuse esindus (Edaspidi *EURES*) on oma kontori kaudu mänginud olulist rolli erinevate suundumuste ja riskirühmade avastamisel. Samuti on nad suunanud oletatavaid kannatanuid toetusi ja abi teenuseid osutavate asutuste juurde ning levitanud teabematerjale inimkaubanduse kohta.¹²⁹

Parima ohvriabi süsteemi saavutamiseks peab riik looma olukorra, kus inimkaubanduse ohvreid nähakse olulise ressursina, mitte kulutuste allikatena. Neile tuleb riigi poolt võimaldada mitmekülgne kaitse ja hüved, mida nad vajavad selleks, et osaleda kaubitsejate suhtes algatatud menetlustes, näiteks anonüümsus, nõustamine, elamisloa jne. Riiklik ohvriabi ja kaitse peab ulatuma ka kohtumenetluse faasi.¹³⁰

4.1 Inimkaubanduse regulatsioon Eestis enne 2012 aasta aprilli

Kuni 2012-aasta aprillini ei täitnud Eesti täielikult inimkaubanduse likvideerimise miinimumnõudeid. Hoolimata puudulikust seadusandlusest tehti siiski olulisi jõupingutusi inimkaubanduse vastases võitluses. Näiteks ratifitseeriti kriminaalasjades vastastikuse abistamise Euroopa konventsioon koos protokollidega ning EL-i liikmesriikide vahelise kriminaalasjade vastastikuse õigusabi andmise konventsioon. Eesti on sõlminud ka mitmeid kriminaalmenetlusealast koostööd puudutavaid kokkuleppeid. Liikmesriigina võib Eesti veel lisaks kasutada ELi raames loodud õigusalasest koostöö mehhanisme, nagu nt. Europol, Eurojust ja Euroopa justiitskoostöö võrgustik kriminaalasjades. Lähtuvalt asjaolust, et inimkaubandusevastases võitluses on väga olulisel kohal just tunnistajate ütlused, jõustusid 1. veebruaril 2007 aastal ka välismaalaste seaduse ning sissesõidukeelu- ja väljasõidukohustuse seaduse muudatused,¹³¹ millega nähti ette inimkaubanduse ohvritele tähtajalise elamisloa andmise võimalus. Muudatusega võeti üle EL nõukogu 29.04.2004 direktiiv (2004/81/EÜ) elamisloa väljaandmise kohta kolmandate riikide kodanikele, kes on inimkaubanduse ohvrid, kuid teevad pädevate asutustega koostööd.

¹²⁸ JM. Inimkaubanduse vastu võitlemise arengukava. Viidatud töö, lk 24.

¹²⁹ UNODC. Human Trafficking in the Baltic Sea Region: stat and Civil Society Cooperation and Victims Assistance and Protection, New York 2010, lk 65.

¹³⁰ JM. Inimkaubanduse vastu võitlemise arengukava. Viidatud töö, lk 29.

¹³¹ Välismaalaste seadus. 09. Detsember 2009. – RT I 2010, 3, 4 ... RT I, 29.12.2011, 59.

Kuigi Eesti karistusseadustikus puudus enne selle aasta aprilli inimkaubanduse kuriteokoosseis oli Karistusseaduses¹³² siiski mitmeid konkureerivaid kuriteokoosseise, mis keelustasid sellise tegevuse. Nendeks oli: § 133 Orjastamine; § 135 Pantvangi võtmine; § 136 Vabaduse võtmine seadusliku aluseta; § 138 Ebaseaduslik inimuuringute tegemine; § 139 Ebaseaduslik siirdematerjali võtmine; § 140 Doonorlusele kallutamine; § 143 Suguühendusele sundimine; § 143¹ Sugulise kire rahuldamisele sundimine; § 172 Võõra lapse hõivamine; § 173 Lapse müümine ja ostmine; § 175 Alaealise prostitutsioonile kallutamine; § 176 Alaealise prostitutsioonile kaasaaitamine; § 177 Alaealise kasutamine pornograafilise teose valmistamisel § 177¹ Alaealise kasutamine erootilise teose valmistamisel; § 178 Lapsporno valmistamine ja selle levitamine; § 259 Välismaalase ebaseaduslik toimetamine üle Eesti Vabariigi riigipiiri ja ajutise kontrolljoone; § 268 Ebaseadusliku tegevuse võimaldamine.

Kõikidest eelnevalt mainitud paragrahvidest on inimkaubanduse süüteokoosseisu kõige sarnasem orjandamise koosseis, mis sätestab:

(1) Inimese asetamise eest olukorda, kus ta oli sunnitud oma tahte vastaselt kellegi teise kasuks töötama või täitma muid kohustusi, samuti inimese sellises olukorras hoidmise eest, kui tegu on toime pandud vägivald või pettusega või ära kasutades inimese abitud seisundit, – karistatakse ühe- kuni viieaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui see on toime pandud: 1) kahe või enama isiku suhtes või 2) noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes, – karistatakse kolme- kuni kaheteistaastase vangistusega.¹³³

Võrreldes kõnealust paragrahvi nt. Palermo protokollis või direktiivis sätestatud inimkaubanduse definitsiooniga, tuleb selles esile üks väga oluline erinevus. Nimelt eeldab orjastamise objektiivne koosseis sündi. Seejures on veel lisaks oluline, et sundimine toimub vägivald või pettusega. Samas, kui Palermo protokollis rõhutatakse, et kannatanu nõusolek ärakasutamiseke ei oma tähtsust, kui tegu on toime pandud teatud viisil.¹³⁴ Seega ei vasta kõnealusest paragrahvist tulenev süüteokoosseis rahvusvahelistest õigusaktidest tulenevale inimkaubanduse süüteokoosseisu kriteeriumitele. Kuigi kõik eelnevalt väljatoodud paragrahvid sisaldavad inimkaubanduse elemente on neil kõigil olulisi vajaka-jäämisi, mille tulemusel ei vasta nad inimkaubanduse süüteokoosseisule esitatavatele nõuetele.

¹³² Karistusseadustik. 06. juuni 2001. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 04.04.2012, 3.

¹³³ Karistusseadustik.– RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 04.04.2012, 3.

¹³⁴ JM. Inimkaubanduse definitsioon ja kuriteokoseisuanalüüs. Viidatud töö, lk 15.

Üheks oluliseks puuduseks Eesti seadusandluses oli ka asjaolu, et inimkaubanduse ohvrid olid kriminaalmenetluses peamiselt tunnistajate rollis. Kuigi tulenevalt rahvusvahelistest õigusaktidest peaks neid nägema ning abistama kui kannatanuid. Eesti Kriminaalmenetluse seadustiku¹³⁵ (edaspidi *KrMS*) § 37 lg 1 sätestab: „et kannatanu on füüsiline või juriidiline isik, kellel on kuriteoga või süüvõimetu isiku poolt õigusvastase teoga vahetult tekitatud füüsilist, varalist või moraalselt kahju“. Tulenevalt asjaolust, et Eestis puudus inimkaubanduse süütekoosseis, paigutati enamus inimkaubandusega seotud juhtumid prostitutsiooni või prostitutsioonile kaasa aitamise alla. Kõnealused süüdeod on aga KarS-is paigutatud avaliku korra vastaste süütegude alla ning seega ei ole rünnatav hüve mitte isik, vaid avalik kord. Antud põhjusel käsitleti kõnealuste süütegudega seotud inimesi, keda peaks käsitlema ohvritena, hoopis tunnistajatena.¹³⁶

4.2 Eestis alates 14. aprill 2012 kehtiv inimkaubanduse regulatsioon¹³⁷

Inimkaubandus on vastuolus Eesti Vabariigi põhiseaduses sätestatud põhiõigustega – ennekõike õigusega inimväärikusele, isikuvabadusele, liikumisvabadusele, privaatsusele ja enesemääratlemisele. Lähtuvalt asjaolust, et Eestis puudus täielik inimkaubandust reguleeriv seadusandlus, mis oleks vastanud Rahvusvahelistest õigusaktidest tulenevale inimkaubanduse käsitlemisele algatas Vabariigi Valitsus Karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu¹³⁸, millega kavandatakse muuta orjastamise koosseisu sõnastust ning täiendada KarS-i koosseisu uute koosseisudega, mis puudutavad erinevatel eesmärkidel toime pandud inimkaubandust. Kõnealune eelnõu võeti Riigikogus menetlusse 12. detsembril 2011 aastal. Riigikogu võttis eelnõus sätestatud karistusseadusliku muudatused vastu 04. aprill 2012 ning muudatused jõustusid sama aasta 14. aprillil.

Kõnealune eelnõu esitati lähtuvalt asjolut, et Euroopa Parlament ja Nõukogu võtsid vastu direktiivi, milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist, sellevastast võitlust ja inimkaubanduse ohvrite kaitset. Direktiiv kehtestab liikmesriikidele kohustuse luua siseriiklikus seadusandluses inimkaubandust käsitlev regulatsioon. Seoses sellega on tänaseks Eestis inimkaubandust käsitlev süütekoosseis sätestatud Karistusseadustiku üheksandas peatükis, kuuendas jaos, vabadusvastaste süütegude all. Paragrahvid 133 ja 133¹ sätestavad, et:

¹³⁵ Kriminaalmenetluse seadustik. 12. veebruar 2003. – RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 17.04.2012, 6.

¹³⁶ JM. Inimkaubanduse definitsioon ja kuriteokoseisuanalüüs. Viidatud töö, lk 5.

¹³⁷ Karistusseadustikku sisse viidud Inimkaubanduse süütekoosseis, oli käesoleva magistritöö kirjutamist alustades alles eelnõu sataadiumis. Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu SE 140 oli toll hetkel läbinud esimese lugemise. Seega magistritöö teemat valides ja kirjutama hakates puudus Eestis inimkaubandust käsitlev seadusandlus.

¹³⁸ Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu SE 140. Arvutivõrgus:

<http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=1454596&u=20120418090039>

KarS § 133. Inimkaubandus

a) Inimese asetamise eest olukorda, kus ta on sunnitud töötama tavapäratutel tingimustel, tegelema prostitutsiooniga, kerjama, panema toime kuriteo või täitma muud vastumeelset kohustust, samuti inimese sellises olukorras hoidmise eest, kui tegu on toime pandud vabaduse võtmise, vägivalda, pettuse, kahju tekitamisega ähvardamise, teisest isikust sõltuvuse, abitu seisundi või haavatava seisundi ärakasutamisega, – karistatakse ühe- kuni seitsmeaastase vangistusega..

Sama teo eest, kui:

- i. see on toime pandud kahe või enama isiku suhtes;
- ii. see on toime pandud noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes;
- iii. see on toime pandud abitus seisundis isiku suhtes;
- iv. see on toime pandud piinaval või julmal viisil;
- v. sellega on põhjustatud raske tervisekahjustus;
- vi. sellega on põhjustatud oht elule;
- vii. see on toime pandud kahe või enama isiku poolt;
- viii. see on toime pandud ametiseisundit kasutades;
- ix. sellega on põhjustatud raske tagajärg, –
karistatakse kolme- kuni viieteistaastase vangistusega.

b) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 või 2 sätestatud teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, – karistatakse rahalise karistuse või sundlõpetamisega..

c) Kohus kohaldab käesolevas paragrahvis sätestatud kuriteo eest kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimist vastavalt käesoleva seadustiku §-s 83² sätestatule.

d) Haavatav seisund käesoleva paragrahvi tähenduses on olukord, kus inimesel puudub tegelik või vastuvõetav võimalus mitte täita mõnda käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud kohustust.¹³⁹

KarS § 133¹. Inimkaubanduse toetamine

a) Käesoleva seadustiku § 133 lõikes 1 nimetatud olukorda asetatud isiku eelnevalt mittelubatud veo, üleandmise, saatmise, vastuvõtmise, varjamise või majutamise või muul viisil tema sunnitud tegevusele eelnevalt mittelubatud kaasaaitamise eest – karistatakse kuni viieaastase vangistusega.

b) Sama teo eest, kui:

- a. see on toime pandud kahe või enama isiku suhtes;
- b. see on toime pandud noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes;
- c. see on toime pandud abitus seisundis isiku suhtes;

¹³⁹ Karistusseadustik.– RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 04.04.2012, 3.

- d. see on toime pandud ametiseisundit kasutades, –
karistatakse kahe- kuni kümneaastase vangistusega.
- c) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 või 2 sätestatud teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, –
karistatakse rahalise karistuse või sundlõpetamisega.
- d) Kohus kohaldab käesolevas paragrahvis sätestatud kuriteo eest kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimist vastavalt käesoleva seadustiku §-s 83² sätestatule.¹⁴⁰

Alaealiste vastu toimepandud inimkaubandust käsitletakse eraldi KarS-i üheteistkümnendas peatükis, süüteod perekonna ja alaealiste vastu, paragrahvis 175, mille kohaselt:

§ 175. Inimkaubandus alaealise ärakasutamise eesmärgil

1. Noorema kui kaheksateistaastase isiku mõjutamise eest, et ta alustaks või jätkaks kuriteo toimepanemist, kerjamist, prostitutsiooniga tegelemist või tavapäratutel tingimustel töötamist või astuks modellina või näitlejana üles pornograafilises või erootilises etteastes või teoses, kui puudub käesoleva seadustiku §-s 133 sätestatud süüteo koosseis, samuti noorema kui kaheksateistaastase isiku eelnimetatud tegevusele kaasaaitamise eest – karistatakse kahe- kuni kümneaastase vangistusega.
2. Sama teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, – karistatakse rahalise karistuse või sundlõpetamisega.
3. Kohus kohaldab käesolevas paragrahvis sätestatud kuriteo eest kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimist vastavalt käesoleva seadustiku §-s 83² sätestatule.¹⁴¹

Lisaks eelnevatele muudatustele tehti muudatusi ka doonorlust, kupeldamist ja prostitutsiooni käsitlevas seadusandluses. Kõnealuseid muudatusi käesoleva magistr töö raames lähemalt ei käsitleta, kuna nagu sissejuhatuses sai mainitud, keskendutakse selle magistr töö raames ainult inimkaubandusele seksuaalsel- ja tööjõuärakasutamise eesmärgil.

a) Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõule tehtud märkused

Seoses karistusseadustiku muudatusettepanekutega pöördus komisjon arvamuse küsimiseks eriala ekspertide poole, et saada võimalikult ulatuslik ülevaade nii karistusõiguse teoreetikute, kui ka praktikute arvamustest, nende väga oluliste muudatuste kohta. Kõnealuse eelnõu juurde esitasid praktikute poole

¹⁴⁰ Karistusseadustik – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 04.04.2012, 3.

¹⁴¹ Karistusseadustik – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 04.04.2012, 3.

pealt oma arvamuse Tartu Ülikooli, Riigikohtu, Eesti Advokatuuri, Riigiprokuratuuri ja Sotsiaalministeeriumi eksperdid. Eelnõu poolt kavandatavate muudatuste kohta esitasid oma seisukohad ka Naisjuristide Ühendus, Mittetulundusühing Eluliin, Prostitutsiooni kaasatud naiste, sealhulgas inimkaubandusohvrite sotsiaalse- ja psühholoogilise rehabilitatsioonikeskuse ATOLL, Inimkaubandusohvrite varjupaik Vega Eesti ja Juristide Liidu Naisjuristide ühendus. Laekunud arvamustes rõhutasid kõik üksmeelselt inimkaubanduse kriminaliseerimise vajalikkust, kuid toodi välja ka koostatud eelnõu õiguslikud kitsaskohad.¹⁴² Põhilisteks probleemkohtadeks peeti kõnealuse eelnõu arusaadavust ja terminoloogiat, paragrahvide paigutust ja karistumäärasid.

Peamine kriitika oli suunatud eelnõus väljapakutud kuriteokoosseisudest arusaadavuse ning nendes kasutatud terminoloogia suunas. Kõik eksperdid leidsid, et eelnõu on raskesti arusaadav isegi juristidele, rääkimata tavakodanikest. Lähtuvalt asjaolust, et õigesti käitumine eeldab, et mõistetakse riigi poolt ettekirjutatud käitumisjuhiseid peaksid õigusnormid olema ühtmoodi selged ja üheselt arusaadavad kõigile.¹⁴³

Eelnõu suurimate probleemidena nähti orjastamise ja inimkaubandusena käsitletavate tegude omavahelist eristamatust. Peale selle tehti märkus ka selle kohta, et inimkaubanduse erivorme tuleks siiski eristada. Eraldi koosseisudena tuleks käsitleda seksuaalse ekspluateerimise eesmärgil toimuvat ja tööjõu ekspluateerimise eesmärgil toimuvat inimkaubandust. Põhjendades seda esmalt sellega, et see aitab paremini aru saada millest täpselt jutt käib ning see oleks ka loogiline, kuna nende kuritegude sooritamine ja hilisem uurimine ning ka ohvrite abistamine on üsna erinevad. Teiseks aitaks selline eristamine kaasa ka statistika kogumisele tulevikus.¹⁴⁴

Probleemseks peeti ka asjaolu, et eelnõus kasutatakse palju mõisteid, mille sisu on ebamäärane ning mille kohaldamine praktikas hakkab tõenäoliselt tekitama probleeme. Näitena toodi välja karistusõigusesse seni tundmatute terminite „haavatav“ seisund ning „inimest kontrolliv isik“ seadusse sisse toomise. Osutades asjole, et olukorrad, mida nende terminitega soovitakse hõlmata, on võimalik käsitleda olemasolevate õigusterminitega: vastavalt abitu seisund ja sõltuvus süüdlasest.¹⁴⁵

Samuti ei nõustunud enamus eksperte eelnõus välja toodud karistumääradega ning olid seisukohal, et need tuleks veelkord üle vaadata. Lisades, et vajadus võidelda teatud kuriteoliigiga ei tohi tähendada

¹⁴² Seletuskiri Karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu 140 SE teise lugemise teksti juurde., lk 1-2. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=1454596&u=20120418090039>

¹⁴³ Ekspertide arvamused Karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõule 140 SE. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=1454596&u=20120503141724>

¹⁴⁴ Ekspertide arvamused. Viidatud töö.

¹⁴⁵ Ekspertide arvamused. Viidatud töö.

selle ületähtsustamist ning ühtegi kuritegu ei tohi välja tuua millegi erilisena tavaliste kuritegude kõrval. Tuues näitena välja ka asjaolu, et § 133¹ lg 5 sätestatud olukord näeb ette kuni 15 aastat vangistust. Sama karistumäär kehtib ka tapmise korral julmal viisil. Samuti ei ole arusaadav, miks on elundi eemaldamise eesmärgil inimkauplemine kergemalt karistatav kui seksuaalse ärakasutamise eesmärgil inimkauplemine. Seega on eelnõus välja toodud karistumäärad põhjendamatult diferentseeritud ja ei peegelda tasakaalustatud kriminaalpoliitikat.¹⁴⁶

Autor on seisukohal, et ilmselt ei ole tapmine julmal viisil võrdväärne näiteks inimkaubandusega tekitatud tagajärgedega. Kuid siinkohal võibolla tuleks üle vaadata hoopis Eestis tapmise eest kehtestatud karistumäärad. Inimkaubandusele kehtestatud karistumäärad tulenevad rahvusvahelistest õigusaktidest, millega Eesti on ühinenud ning seega nendest tulenevad põhimõtted heaks kiitnud. EL Direktiivi artiklis 4 on otseselt sätestatud et: „Liikmesriigid võtavad vajalikud meetmed tagamaks, et artiklis 2 osutatud süütegude eest määratakse karistus, mille maksimummäär on vähemalt kümneaastane vangistus“¹⁴⁷, kui kõnealune süütegu on toime pandud teatud viisil. Seega eelnõus toodud kõrged karistumäärad on otseselt üle võetud Eestile kohustuslikust õigusaktist.

Viidati ka asjole, et karistusõiguse pidev muutmine kahjustab karistusõiguse määratluse põhimõtet, nii kodanike jaoks kui ka menetlejate jaoks. Kodanikel kaob tegelik võimalus kujundada oma käitumist normikohaseks ning menetlejate jaoks toob pidevalt muutuv õigusmaastik kaasa rakenduslikke probleeme. Seetõttu tuleks olemasolevate kuriteokoosseisude ümberkujundamisel olla erilisel tähelepanelik ja vältida põhjendamatuid ümbersõnastamisi. Analüüsitava eelnõu on paraku silmatorkav näide olemasolevate kuriteokoosseisude ebavajalikust reformimisest.¹⁴⁸ Näiteks võib siinkohal tuua Rootsi õiguskorra, kus viimaste aastate jooksul on tulnud inimkaubanduse koosseisu, seoses ebapiisava määratlusega, muuta mitmel korral. See on endaga kaasa toonud teatud segaduse ja umbusalduse.

b) Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõuga 140 SE sisseviidud muudatused

Nagu eelnevatest märkustest võib järeldada oli inimkaubandust käsitlevas seaduse eelnõu esimeses versioonis inimkaubanduse süüteokoosseisud sätestatud tunduvalt erinevalt kehtivast seadusandlusest. Esiteks oli esimeses eelnõu versioonis selgesõnaliselt eristatud inimkaubandust seksi- ja tööjõu ärakasutamise eesmärgil. Lisaks oli kavandatud ka muudatused välismaalaste seaduses ja

¹⁴⁶ Ekspertide arvamused. Viidatud töö.

¹⁴⁷ EL direktiiv 2011/36/EL – ELT L 101, 15.04.2011.

¹⁴⁸ Ekspertide arvamused. Viidatud töö.

väljasõidukohustuse ja sissesõidukeelu seaduses. Lähtuvalt eelnevatest märkustest viidi eelnõusse sisse järgnevad peamised Karistusseadustiku muudatused:

KarS § 133 – Inimkaubandus. Kõnealuse paragrahvi näol oli varem tegemist Orjastamise koosseisuga. Varasem orjastamise koosseis muudeti Inimkaubanduse koosseisuks. Kui eelnõu esimeses versioonis oli eristatud inimkaubandust seksuaalsel eesmärgil ja tööjõu ärakasutamise eesmärgil, siis lõplikus variandis sellist eristamist enam ei tunnustata. Samuti muudeti ära Esimeses versioonis kasutatud mõiste „sunnitud oma tahte vastaselt kellegi teise kasuks töötama“. Selle asemel viidi lõplikku versiooni sisse tavapäratutel tingimustel töötamise mõiste, mis hõlmab tasuta, marginaalse tasu eest või muidu orjastavatel tingimustel, nt. palga või isikut tõendavate dokumentide kinnipidamisega, töötama sundimist ning muid ekspluateerimisolukordi. Lisaks eelnevale lisati ka 5 uut sundimistegu, mille kasutamise korral on tegu inimkaubandusega. Nendeks on vabaduse võtmine, kahju tekitamisega ähvardamine, teisest isikust sõltuvuse ärakasutamine, tegelike valikute puudumise ärakasutamine ja vastuvõetavate valikute puudumise ärakasutamine. Kui esimesed neli sundimistegu pole karsitusõiguses võõrad mõisted, siis Eesti karistusõiguse jaoks täiesti uued on aga mõisted „tegelike valikute puudumise ärakasutamine“ ja „vastuvõetavate valikute puudumise ärakasutamine“. Kõnealused mõisted said lisatud eelnõusse EL Direktiivi eeskujul. Millised tööpakkumised või väljavaated peaksid olema inimesele vastuvõetavad ja millised mitte jääb kohtupraktika kujundada. Rahvusvahelise inimkaubandusvastase regulatsiooni eeskujul sai viienda lõikena, selguse eesmärgil, lisatud ka haavatuse mõiste seletus. Tulenevalt asjaolust, et eelnõus haavatava seisundi põhjust ei määratleta, võib kannatanu haavatav seisund olla tingitud nii füüsilisest, psüühilisest, emotsionaalsest, perekondlikust, sotsiaalsest või majanduslikust olukorrast¹⁴⁹

Vaatamata asjaolule, et kõik eksperdid leidsid oma arvamuses eelnõule, et karistumäärad on liiga kõrged, ei alandatud neid vaid neid hoopis raskendati. Varasema 1-5 aastase vangistuse asemel on nüüd põhikoosseisu eest ette nähtud 1-7 aastat vangistust, kvalifitseeritud koosseisus on maksimumkaristust tõstetud 12 aastalt 15-le.¹⁵⁰ Võrreldes orjastamise koosseisuga on sanktsioonid inimkaubandusena määratletud teo eest oluliselt tõusnud.

KarS § 133¹ - Inimkaubanduse toetamine. Kõnealune paragrahv on uus, võrreldes eelnevalt kehtinud karistusseadustiku redaktsiooniga kui ka esimese eelnõu versiooniga. Inimkaubanduse toetamise näol on tegemist eelnevas paragrahvis käsitletud inimkaubanduse kuriteole mittelubatud kaasaitamisega. Käesoleva kuriteokoosseisu puhul on olulised sõnad „eelnevalt mittelubatud“. Käsitluselolev paragrahv

¹⁴⁹ Seletuskiri Karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu 140 SE teise lugemise jätkamise teksti juurde, lk 1. Arvutivõrgus:

<http://www.riigikogu.ee/?page=elnou&op=ems&emshelp=true&eid=1454596&u=20120418090039>

¹⁵⁰ SE 140 Seletuskiri teise lugemise teksti juurde. Viidatud töö, lk 4.

sai lisatud põhjusel; kui kaasaaitamistegu pannakse toime enne §-s 133 sätestatud kuriteo toimepanemist või sellega samaaegselt, siis vastutab süüdlane KarS § 22 alusel inimkaubandusele kaasaaitajana. Kui aga kaasaaitamisteho toimepanija saab põhiteost teada alles pärast põhiteo toimepanemist, siis ei saa teda põhiteo eest karistada. Selle paragrahvi eesmärgiks on karistada rangemalt kõiki sutenööre, hotellipidajaid, autojuhte, uksehoidjaid jm. kaasaaitajaid, kes teavad, et need, kelle prostitueerimisele või muule sunnitud tegevusele nad kaasa aitavad, on inimkaubanduse ohvrid.¹⁵¹ Siinkohal leiab autor, et kõnealune kriteerium, et kaasaaitajad teavad, et tegu on inimkaubanduse ohvriga, võib tulevikus osutuda väga probleemseks.

KarS § 175 - Inimkaubandus alaealise ärakasutamise eesmärgil. Kõnealuse paragrahvi suhtes erilisi märkusi ekspertide poolt ei tehtud. Seega sai siia kokku koondatud kõik kuriteod, mille sisuks on alaealise kallutamine mingile ühiskonnas taunitud ja alaealise arengule kahjulikult mõjuda võivale tegevusele, samuti sellisele tegevusele kaasaaitamine. Uued mõisted karistusseadustiku suhtes on kõnealuses paragrahvis kerjamine ja tavapäratutel tingimustel töötamine, mille kriminaliseerimise vajadus tuleneb mh. Palermo konventsiooni protokollist ja EL inimkaubanduse direktiivist. Samuti said karistusmäärad alaealise ilma sunnita ärakasutamise eest tõstetud.¹⁵²

Käesolevas peatükis eelnevat käsitlust kokkuvõttes võib öelda, et eelnõu lõpliku versiooni kujundamisel võeti üsnagi ulatuslikult arvesse ekspertide arvamusi. Järeleandmisi ei tehtud aga karistusmäärade osas, kus ei viidud sisse ühtegi korrektuuri, kuigi kõik eksperdid üksmeelselt leidsid, et eelnõus toodud karistusmäärad ei vasta kuritegude raskustele. Kõnealune jäikus võib tuleneda sellest, et direktiivist tulenevad karistusmäärad on samuti kõrged. Samuti ei võetud arvesse sesiukohta, et eristada tuleks siiski inimkaubanduse eri vorme, pidades silmas seksuaalse- ja tööjõueesmärgil inimkaubanduse ühendamist sama paragrahvi alla. Sellist eristamise vajadust ei tulene ühestki rahvusvahelisest õigusaktist. Ka Rootsis on need kaks inimkaubanduse eesmärki käsitletud ühe paragrahvi all ning lähtuvalt esinenud kohtupraktikast pole see rakenduslikke probleeme kaasa toonud.

Kõnealuste Karistusseadustiku muudatuste tulemusena on Eestis alates 14. aprill 2012 aastast Karistusseadustikus inimkaubanduse süüteo koosseis, mis vastab direktiivist ja teistest EL õigusaktidest tulenevatele nõuetele. Lisaks inimkaubandust käsitlevale seadusandlusele tehti Karistusseadustikus muudatusi ka doonorlust, kupeldamist ja prostitutsiooni käitlevas seadusandluses, et viia need kooskõlla Rahvusvaheliste õigusaktidega.. Kuidas kõnealused muudatused realselt ka Eesti seadustest tulenevalt õigusemõistmisel rakendatavateks ja tõlgendatavateks osutuvad, jääb tulevikus näha.

¹⁵¹ SE 140 Seletuskiri teise lugemise teksti juurde. Viidatud töö, lk 4.

¹⁵² SE 140 Seletuskiri teise lugemise teksti juurde. Viidatud töö, lk 6.

Peale inimkaubanduse mõiste siseriiklikusse seadusandlusesse sisseviimist, on tegeldud Eestis ka inimkaubanduse tagajärgedega. Loodud on mitmeid MTÜ-sid ning vastu on võetud inimkaubanduse vastu võitlemise arengukava.. Samuti on käsitletud inimkaubanduse vastaseks võitluseks vajalikke täiendavaid meetmeid Vägivalla vähendamise arengukavas aastaks 2009-2014. Inimkaubanduse ohvrite äratundmiseks on valmistatud ohvrite tuvastamise ja identifitseerimise juhised. Kannatanute abistamine toimib ohvriabistusteemide kaudu ja läbi kriisitelefoni.

Kuigi inimkaubanduse mõiste viidi Eestis siseriiklikusse seadusandlusesse sisse alles hiljuti, on inimkaubanduse tõsisust ja selle raskeid tagajärgi Eestis tunnustatud juba ammu enne selle mõiste seadusesse sisse viimist.

KOKKUVÕTE

Magistritöö sissejuhatuses püstitatud uurimusküsimuste baasil teeb autor järgnevad põhijäreldused:

Inimkaubandust peetakse kogu maailmas üheks kõige rängemaks kuriteoliigiks ning inim- ja põhiõiguste rängaks rikkumiseks. Inimkaubandust võib pidada orjuse tänapäevaseks vormiks ja organiseeritud kuritegevuse seisukohast äärmiselt tulutoovaks äriks. Sellest tulenevalt on inimkaubanduse ennetamine ja tõkestamine olnud terves maailmas kõrge prioriteediga probleem. Üheks oluliseks osaks inimkaubanduse vastases võitluses on sellekohase seadusandluse loomine ja seeläbi selge signaali andmine, et kõnealune tegevus ei ole aktsepteeritav ning sellega kaasnevad karmid karistused. Kuid, lähtuvalt inimkaubanduse rahvusvahelisest fenomenist, ei piisa ainult siseriiklikest õigusaktidest, vaid selle vastane võitlus peab toimuma rahvusvahelisel tasandil. Seega tõhusa inimkaubanduse vastase võitluse eelduseks on ulatuslik rahvusvaheline koostöö. Sellest tulenevalt on rahvusvahelisel tasandil vastu võetud mitmeid inimkaubanduse probleeme ja sellega seonduvaid küsimusi käsitlevaid õigusakte. Euroopa Liidus on inimkaubanduse vastases võitluses viimaseks oluliseks aktiks Euroopa Nõukogu ja Parlamendi poolt vastu võetud direktiiv, milles sätestatud inimkaubanduse ennetamiseks ja tõkestamiseks vajalikud meetmed tuleb liikmesriikidel siseriiklikusse seadusandlusesse ülevõtta hiljemalt 6. aprilliks 2013.

Tuginedes eelnevalt mainitud õigusaktides sätestatud inimkaubanduse mõiste määratlusele võib järeldada, et inimkaubanduse süüteokoosseis hõlmab kolme olulist kriteeriumi. Esimeseks kriteeriumiks oleks kaubandusmeede, ehk mida tehakse. Kaubandusmeetmeks oleks nt osalus inimeste värbamises või transportimises, seda nii riigi siseselt kui riikide vaheliselt. Ka sellist tegevust nagu inimkaubanduse ohvrite vastuvõtmine ja majutamine, või ohvrite edastamine värbajate ja agentide vahel loetakse kaubandusmeetmeks.

Teiseks inimkaubanduse süüteokoosseisu oluliseks kriteeriumiks oleks, ebaausate vahendite kasutamine, ehk kuidas tehakse. Selleks, et ühte tegevust saaks kvalifitseerida, kui inimkaubandust peab esinema olukord, kus kaubitsejal on võimalus sundida ohvrit endale alistuma või võimalus teema vabatahe maha suruda, või vähemalt kärpida tema valikuvõimalusi, või kasutada ära olukorda, kus ohver ei ole võimeline tegema vabat valikut.

Kolmandaks ja kõige olulisemaks süüteo koosseisu kriteeriumiks on kaubanduse eesmärk, ehk milleks tehakse. Inimkaubandusele iseloomulikuks tunnuseks on just see, et selle protsess on alati suunatud ohvri hilisemale ärakasutamisele.

Eesti õigusruumis puudus enne 2012-aasta aprilli inimkaubanduse otsene regulatsioon. Sellest olenemata oli siiski võimalik teiste konkureerivate koosseisudega inimkaubitsejaid mingil määral vastutusele võtta. Kuid siiski ei vastanud ükski karistusseadustiku koosseisudest täielikult rahvusvahelistest õigusaktidest tulenevale inimkaubanduse koosseisule. Selle tulemusel puudub Eestis hetkel konkreetne ülevaade inimkaubanduse ulatusest ning inimkaubandusega seotud kuritegude statistika ei peegelda adekvaatselt situatsiooni inimkaubanduses.

EL direktiivist tulenevast inimkaubanduse koosseisu nõudest, võttis Riigikogu käesoleva aasta 4. aprillil vastu Karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu, millega viidi Eesti karistusseadustikku sisse inimkaubanduse süüteo koosseis. Kõnealuse seadusemuudatusega asendati Karistusseadustikus endine Orjastamise paragrahv inimkaubanduse süüteokoosseisuga.

Autori arvates oleks siiski pidanud eristama orjastamist inimkaubandusest. Võib ju väita, et orjastamine on aegunud mõiste ning, et see esineb tänapäeval peamiselt inimkaubanduse näol, seega on ainuõige muuta kõnealune süüteokoosseis tänapäevale vastavaks. Autori arvates on nendel kahel süüteokoosseisul siiski oluline vahe, nimelt tahte vastasus. Kui orjastamise süüteokoosseisu oluliseks osaks on asjaolu, et tegevus peab toimuma kannatanu tahte vastaselt, ilma tema nõusolekuta, siis inimkaubanduse süüteokoosseisu juures ei ole tema nõusolek oluline, ega selle oluline osa. Sellest tulenevalt on nende kahe süüteokoosseisu samastamine vägagi küsitlev.

Ekspertide hinnangul on küsitlev inimkaubanduse seksuaalsel- kui ka tööjõu ärakasutamise eesmärgil ühte paragrahvi kokku koondamine. Autor selles probleemi ei näe, kuna seda on tehtud ka teistes riikides, näiteks Rootsis ning kohtupraktikast tulenevalt pole see kohtumõistmisel probleeme tekitanud. Probleemseks võib autori arvates tulevikus hoopis osutada inimkaubanduse paragrahvides sätestatud sõnastus „või muul viisil tema sunnitud tegevusele eelnevalt mittelubatud kaasaitamine“, ehk süü eelduseks on toodu teadlikuse tingimus. Asjaolu, et süü eeldab seda, et kaasaitajad peavad teadma, et nad aitavad kaasa just inimkaubanduse ohvrite ärakasutamisele võib tulevikus osutada väga raskesti tõendatavaks. Kõnealune tingimus võib tulevikus võimaldada inimkaubanduse vahendajatel ja kaubitsejatel süüst pääseda. Lähtuvalt eelnevalt kirjeldatud inimkaubanduse keerulisest protsessist ja inimkaubanduse ohvrite tuvastamise raskusest, kehtib tänapäeval olukord, kus isegi inimkaubanduse

ohvritega tegelevate asutuste spetsialistid ei oska alati inimkaubanduse ohvreid tuvastada. Seega ei ole loogiline oodata, et kurjategijad või ka lihtsalt tavakodanikud oskaksid inimkaubanduse ohvrit tuvastada.

Võib öelda, et selge inimkaubanduse definitsioon aitab kaasa inimkaubanduse ennetamisele ja parimate praktikate vahetamisele. Samuti lihtsustab see statistika kogumist ja võrdlemist. Selge õigusnorm aitab kaasa näiteks järjepideva inimkaubanduse probleemide kindlakstegemisele, et saada inimkaubanduse probleemi tegelikust ulatusest ja esinemisvormidest mitmekülgne ja usaldusväärne ülevaade. Samuti abistab see kaasa inimkaubanduse ennetamisele ja avalikkuse teavitamisele ning seega ka nõudluse vähendamisele.¹⁵³

Kui lähtuda Rahvusvahelistes õigusaktides välja toodud inimkaubanduse mõiste peamistest kriteeriumitest (mida, kuidas ja millisel eesmärgil tehtaks), siis on Eesti Karistusseadustikus sätestatud inimkaubanduse mõiste kooskõlas rahvusvahelistes õigusaktides sätestatuga. See, kas Eestis kehtiv inimkaubanduse regulatsioon tulevikus ka oma eesmärgi täidab ning kas ja millises ulatuses see rakendatavaks osutub, selgub tulevikus, kui kõnealuseid inimkaubanduse paragrahve reaalsetele juhtumitele rakendama hakatakse.

Kuigi Eesti on tunnistanud inimkaubanduse probleemi tänapäeva ühiskonnas ning võtnud vastu sellekaohased siseriiklikuid ja rahvusvahelisi õigusakte, ei piisa ainult sellest. Inimkaubandus on valdkond, mis pidevalt areneb koos ühiskondlike muutustega. Seega tuleb pidevalt arendada sellekohaseid vahendeid ja teadmisi ning pole ka välistatud tulevikus olemasolevate seaduste täiendamist. Selleks, et saavutada veelgi parem inimkaubanduse ennetamine ja tõkestamine tuleks nüüd, kui vastava sisuline seaduse muudatus on vastuvõetud, suunata täiendavad jõupingutused järgnevasse valdkondadesse:

Kõikidele osapooltele tuleks võimaldada teadlikkuse tõstmise ja võimalike ohvrite identifitseerimis- koolitusi. Seda erit kuna karistusseadustiku inimkaubanduse koosseisu rakendamise üheks eelduseks on, teadlikkuse kriteerium. Inimkaubanduse näol on tegemist valdkonnaga, kus kannatanud väga tihti ei taha tunnistada asjaolu, et nad on langenud inimkaubanduse ohvriks. Sellest tulenevalt on potentsiaalsete kannatanute välja selgitamine keerukas protsess, mis vajab pidevat sellekohaste teadmiste tõstmist. Inimkaubanduse alaseid teadmisi tuleks Eesti ühiskonnas üleüldiselt tõsta, kuna probleeme inimkaubanduses tekitab ka inimeste vähene teadlikkus oma õigustest ja võimalustest. Eestis läbiviidud uuringud on näidanud, et üldine informeeritus inimkaubanduse olemusest on Eestis suhteliselt madal ning sellega kaasnevad ebapiisavad oskused oma huvisid ja õigusi kaitsta. Inimkaubanduse alaste

¹⁵³ Justiitsministeerium. Inimkaubanduse definitsioon ja kuriteokoseisuanalüüs. Viidatud töö, lk 73.

teadmiste tõstmine ühiskonnas aitab mingilmääral kaasa ka nõudluse vähendamisele. Seda peamiselt näiteks seeläbi, et muidu inimkaubanduse teenuste ostjad ei oleks nii ostu aldid, kui nad teaksid, et tegemist on inimkaubandusega. Kuna paljud seksuaalsel eesmärgil inimkaubanduse ohvriks langenud on noored naised, tuleks võibolla keskkoolidesse sissa viia selle alane koolitusprogramm, et tõsta noorte naiste teadmisi inimkaubanduse protsessist ning seeläbi juba algselt ennetada nende sattumist inimkaubandusse.

Samuti ei ole võimalik ühel riigil üksinda võidelda inimkaubanduse vastu. Inimkaubandus on rahvusvaheline fenomen ning koostöö on üks tõhusamaid relvi sellevastases võitluses. Seega on oluline tugevdada õiguskaitseasutuste ja teiste organisatsioonide ühist toimevõimet. Siseriiklikul tasandil on näiteks väga oluline kaasata tööinspeksioone inimkaubanduse vastastesse jõupingutustesse. Seda lähtuvalt asjaolust, et inimkaubitsejad värbavad potentsiaalseid ohvreid peamiselt läbi erinevate tööpakkumiste internetis, ajalehtedes ja erinevates tööportaalides.

Tööd otsides tuleks lähtuda ainult ametlikest portaalidest. Kahelda tuleks tööpakkumistes, mis tunduvad liiga head, kuna kahjuks praktika on näidanud, et nende taga ei ole tavaliselt ausad ega seaduslikud pakkumised. Mõistlik oleks ka tööleping sõlmida juba Eestis ja selles peaks kirjas olema nii tööandja nimi, kui ka aadress. Kui vahendaja keeldub, võibki põhjuseks olla, et on tegu libaettevõttega ning sellisest tööpakkumisest tuleks loobuda. Vältida tuleks ka oma dokumentide ära andmist teiste kätte, seda isegi kui väidetakse, et need võetakse ainult hoiustamise eesmärgil. Enne välisriiki tööle minekut tuleks osata ka selle riigi- või siis vähemalt inglise keelt, et vajaduse korral oleks võimalik abi otsida ning, et paremini mõista enda ümber toimuvat.

Olulist tähelepanu tuleks pöörata ka inimkaubanduse ohvrite abistamisele ja rehabiliteerimisele. Inimkaubandus avaldab ränaka mõju kannatanu füüsilisele- kui ka psühhilisele tervisele. Inimkaubanduse tagajärjeks võib olla sügav depressioon, stress või paanika hood. Paljud tunnevad häbi ning tõmbuvad seetõttu ühiskonnast eemale. Kõigile inimkaubanduse ohvritele tuleks võimaldada tasuta psühholoogilist abi isegi, kui nad alguses ise arvavad seda mitte vajavat. Erinevalt paljudest teistest dramaatilistest läbielamistest on inimkaubandusega kaasnevad traumad mida kannatanud peavad taluma korduvad ja püsivad, seega võivad nende tagajärjed ilmnedas alles hiljem. Kõigest eelnevast tulenevalt on väga oluline, et inimkaubanduse vastases võitluses ei keskendutaks ainult kurjategijate karistamisele vaid ka kannatanute rehabiliteerimisele.

Kokkuvõtteks võib öelda, et kuigi Eestis on tänaseks olemas inimkaubandust reguleeriv seadusandlus, ei tähenda see, et kõik inimkaubanduse vastaseks võitluseks vajalikud sammud on tehtud. Inimkaubandus

on ajaga arenev fenomen ning selle vastases võitluses tuleb sammu pidada ja pidevalt areneda. Tulenevalt inimkaubanduse piiriülesest olemusest on vaja täiendavaid meetmeid nii siseriiklikul- kui ka rahvusvahelisel tasandil.

THE REGULATION OF HUMAN TRAFFICKING IN ESTONIA – CORRELATION TO INTERNATIONAL REQUIREMENTS

Summary

Human Trafficking is considered worldwide as one of the most serious crimes against human rights. Preventing and combating trafficking in human beings has been one of the most prioritized issues for a long time in the World. Due to the complexity and often transnational phenomenon of human trafficking international cooperation is essential. In the fight against human trafficking it is most important, that the corresponding legislation is effective and achieves their purpose, that on both national- and international levels.

In recent decades the European Union has been working intensively in the purpose of developing a comprehensive approach to human trafficking and the collaboration of origin, transit and destination countries to prevent and combat human trafficking. Consequently, the European Parliament and Council adopted Directive 2011/36/EU, which obliges Member States to introduce the human trafficking offence code into the national legislation at the latest by June 2013. In this regard, the Government of Estonia presented a Criminal Code Amendment Act, which introduced the human trafficking offence to the Estonian Criminal Code.

The purpose of this work is to address the development of the Penal Code amendment, and whether the composition of trafficking legislation meets the international regulatory requirements. On the basis of the main criteria, set out in international instruments, the human trafficking legislation provided in the Estonian Penal Code, is in accordance with international human trafficking regulatory requirements. Although the author believes, the so-called “condition of awareness” requirement, may provide problems in the future. The fact that guilt requires, that contributors should be aware that they contribute to the exploitation of trafficking victims, may in the practice prove to be very difficult to establish. This is mainly because in today's situation, not even authorities working with victims of human trafficking, are always able to identify them correctly. Therefore it is not reasonable to expect that criminals, or just ordinary citizens, would be easily able to identify trafficking victims. Consequently, whether the Estonian regulation of trafficking meets its goal, and to what extent it will prove to be viable, will be seen in the future, when the offence will be implemented to real cases of human trafficking.

To sum up, although there now is legislation regulating trafficking of human beings in Estonia, it does not mean that all the necessary steps to combat trafficking in human beings have been made. Human trafficking is a phenomenon that evolves with time, therefore it is most important to keep improving the according legislation. Additional measures are needed on both national- and international level, due to the cross-border nature of human trafficking.

KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU

Kasutatud kirjandus

1. Arrowsmith, J. Temporary Agency Work in an Enlarged European Union. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006. Arvutivõrgus:
<http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2005/139/en/1/ef05139en.pdf>
2. Beate, A. Forced labour and trafficking in Europe: how people are trapped in, live through and come out. – Forced Labor; Coercion and Exploitation in the Private Economy. ILO, Geneva 2009.
3. Beate, A. Trafficking for Forced Labor in Europe. – Forced Labor; Coercion and Exploitation in the Private Economy. ILO, Geneva 2009.
4. Brottsförebyggande rådet (Swedish National Council for Crime Prevention). The Organisation of Human Trafficking. A Study of Criminal Involvement in Sexual Exploitation in Sweden, Finland and Estonia. Stockholm 2008.
5. Cameron, S. Newman, E. Trafficking in humans: social, cultural and political dimensions. United Nations University Press, 2008.
6. Denisova, T. Trafficking in Women and Children for Purposes of Sexual Exploitation. Zaporizhie State University, Law Department, 2004. Arvutivõrgus:
<https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/pr/204371.pdf>
7. Department of State. Trafficking in Persons Report 2007. USA 2007, lk 26. Arvutivõrgus:
<http://www.state.gov/documents/organization/82902.pdf>
8. Eesti Advokatuuri arvamus Karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõule 140 SE. Arvutivõrgus:
<http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=1454596&u=20120418090039>
9. EUROPOL. 2005 EU Organised Crime Report. Brüssel, 2005, lk 16. Arvutivõrgus:
<https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/eu-organisedcrimereport2005.pdf>
10. EUROPOL. Crimes Against Persons Unit. Trafficking of Women and Children for Sexual Exploitation in the EU: The Involvement of Western Balkans Organized Crime 2006. Public version, 2007. Arvutivõrgus: http://edz.bib.uni-mannheim.de/daten/edz-min/hum/02/Western_Balkans_THB_Threat_Assessment.pdf
11. Gallagher, A. Holmes, P. Developing an Effective Criminal Justice Response to Human Trafficking. Lessons from the Front Line. International Criminal Justice Review. Vol. 18, 2008, lk 319.

12. International Labour Office. A global alliance against forced labour. Global Report under the Follow-up to the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work, Geneva 2005.
Arvutivõrgus: <http://www.ilo.org/public/english/standards/reim/ilc/ilc93/pdf/rep-i-b.pdf>
13. International Labour Office. Human Trafficking and Forced Labour Exploitation. Guidelines for Legislation and Law Enforcement. Special Action Programme to Combat Forced Labour. Geneva 2005, lk 20-21 Arvutivõrgus: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_081999.pdf
14. International Labour Office. Minimum Estimate of Forced Labour in the world. Geneva 2005.
Arvutivõrgus: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_081913.pdf
15. International Labour Office. Special Action Programme to Combat Forced Labour. Trafficking for Forced Labour – How to monitor the recruitment of migrant workers. Geneva, 2006.
16. Izdebski, Z. Criminal Justice Responses to Trafficking in Human Beings in Poland. Institute of Social Pedagogy Counselling and Sexual Education Unit, University of Zielona Gora and UNICRI, Prague 2005.
17. Justiitsministeerium. Inimkaubanduse definitsioon ja kuriteokoseisuanalüüs. Kriminaalteabe ja analüüsi talitus. Tallinn, 2009. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/inimkaubandus>
18. Justiitsministeerium. Täiendatud Inimkaubanduse vastu võitlemise arengukava 2006-2009. Tallinn, 2008. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/18886>
19. Kinsey, A.C. Pomeroy, W. Martins, C. Sexual behavior in the Human Male. Indiana University Press, Bloomington, Indiana, USA, 1948.
20. Lauman, E.O. Kolata, G. Gagnon, J.H. Michael, R.T. Sex in america: A definitive Survey. Warner Books edition. New York 1994.
21. Lehti, M. Trafficking in women and children in Europe; Heuni Helsinki 2003. Arvutivõrgus: <http://www.heuni.fi/Oikeapalsta/Search/1201509904104>
22. Länsstyrelsen i Stockholms län, Rapport. Organiserad brottslighet - ett hinder för långsiktigt hållbar tillväxt i Östersjöregionen. (Stockholmi maakonna nõugogu raport. Organiseeritud kuritegevus - takistav faktor läänemere piirgona arengus). Edita, 2007. Arvutivõrgus: <http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/publikationer/2007/rapport-2007-4.pdf>
23. Munro, V. E. A Tale of Two Servitudes: Defining and Implementing a Domestic Response to Trafficking of Women for Prostitution in the UK and Australia Social Legal Studies, 2005, lk 91–114.
24. Regeringskansliet. Människohandel för arbetskraftsexploatering m.m. - kartläggning, analys och förslag till handlingsplan. (Riigikantselei. Inimkaubandus tööjõu ärakasutamise eesmärgil –

- kaardistamine, analüüs ja ettepanekud edasiseks tegutsemiseks). Arbetsmarknadsdepartementet, 2008. <http://www.regeringen.se/sb/d/10109/a/96965>
25. Regeringskansliet. Människohandel och barnäktenskap - ett förstärkt straffrättsligt skydd. (Riigikansleli. Inimkaubandus ja Lapsabelud – tugevam karistusõiguslik kaitse). Justitiedepartementet, 2008. Arvutivõrgus: <http://www.regeringen.se/sb/d/10025/a/103517>
26. Regeringskansliet. Sexualbrotten - Ett ökat skydd för den sexuella integriteten och angränsande frågor. (Riigikansleli. Seksuaal kuriteod – Seksuaalse puutumatus ja sellega seotud küsimuste parem kaitse). Justitiedepartementet 2001, lk 417 – 519. Arvutivõrgus: <http://www.regeringen.se/content/1/c4/06/07/9503c939.pdf>
27. Regeringens proposition. Straffansvaret för människohandel. Prop: 2001/02:124. (Rootsi valitsuse ettepanek. Inimkaubanduse kriminaalvastutus. Ettepanek nr 2001/02:124). Arvutivõrgus: <http://www.regeringen.se/content/1/c4/08/75/a7e548dd.pdf>
28. Riigikohtu arvamus Karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõule 140 SE. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=1454596&u=20120418090039>
29. Rijken, C. Trafficking in Persons: Prosecution from a European Perspective. Asser Press, The Hague, 2003.
30. Seletuskiri Karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu 140 SE teise lugemise teksti juurde. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=1454596&u=20120418090039>
31. Seletuskiri Karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõu 140 SE teise lugemise jätkamise teksti juurde. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=1454596&u=20120418090039>
32. Sveriges Riksdag. Regeringens proposition nr 2003/04:111. Ett utvidgat straffansvar för människohandel. (Rootsi Riigikogu. Riigikogu ettepanek nr 2003/04:111. Inimkaubanduse kriminaalvastutuse laiendamine). Arvutivõrgus: <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Forslag/Propositioner-och-skrivelser/Ett-utvidgat-straffansvar-for-GR03111/>
33. Sveriges Riksdag: Regeringens proposition nr 2009/10:152. Förstärkt straffrättsligt skydd mot människohandel. (Rootsi Riigikogu. Valitsuse ettepanek nr 2009/10:152. Inimkaubanduse vastane tugevdataud kriminaalõiguslik kaitse). Arvutivõrgus: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/14/24/19/2575a3c7.pdf>

34. Sotsiaalministeeriumi arvamus Karistusseadustiku ja sellega seonduvate seaduste muutmise seaduse eelnõule 140. Arvutivõrgus:
<http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&eid=1454596&u=20120418090039>
35. UNODC. The Globalization of Crime – A Transnational Organized Threat Assessment. Trafficking in Persons to Europe for sexual exploitation Vienna 2010 lk 39 – 55. Arvutivõrgus:
http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tocta/TOCTA_Report_2010_low_res.pdf
36. UNODC. Human Trafficking in the Baltic Sea Region: stat and Civil Society Cooperation and Victims Assistance and Protection, New York 2010.
37. UNODC. Global Report on Trafficking in Persons, Wien, 2009. Arvutivõrgus:
http://www.unodc.org/documents/Global_Report_on_TIP.pdf
38. UNODC. An introduction to human trafficking: vulnerability, impact and action. United Nations, New York, 2008. Arvutivõrgus: http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/An_Introduction_to_Human_Trafficking_-_Background_Paper.pdf
39. UNODC. Toolkit to Combat Trafficking in persons. Global Programme against Trafficking in Human Beings. New Yoek, 2008. Arvutivõrgus: http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/HT_Toolkit08_English.pdf
40. Vandepitte, L. Lyerla, Dallabetta, J.R. Grabbe, G. F. Alary, M. Buve, A. Estimates of the number of female sex workers in different regions of the world, *Sexually Transmitted Infections*, vol. 82 (Supplement 3), 2006.
41. Vägivalla vähendamise arengukava aastateks 2010-2014. Sotsiaalministeerium, 2010. Arvutivõrgus:
<http://www.just.ee/49973>

Kasutatud elektroonilised allikad

42. Ameerika Ühendriikide Suursaatkond. Aruanne inimkaubanduse kohta Eestis aastal 2010. Arvutivõrgus: <http://estonian.estonia.usembassy.gov/tipest2010.html>
43. Eesti Vabariigi Välisministeerium. Eesti ühineb Euroopa Nõukogu inimkaubandusvastase konventsiooniga. 07. oktoober 2010. Arvutivõrgus: <http://www.vm.ee/?q=node/8839>
44. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 05.04.2011 a. Direktiiv 2011/36/EL, milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja selle vastast võitlust ning ohvrite kaitset ja millega tunnistatakse kehtetuks raamotsus 2002/629/JSK. Seletuskiri. Brüssel 29.3.2010. Arvutivõrgus: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0095:FIN:ET:HTML>

45. Mihkel Niglas. Ehitajate saaga: kolm kuud Soomes, näpud põhjas. Õhtuleht 4. august 2009.
Arvutivõrgus: <http://www.ohtuleht.ee/340370>
46. Sotsiaalministeerium. Inimkaubanduse põhjused Arvutivõrgus: <http://www.sm.ee/tegevus/sooline-vordoiguslikkus/inimkaubandus-ja-prostitutsioon/inimkaubanduse-pohjused.html>
47. UNICEF. Inimkaubandus – ÜRO rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastase konventsiooni Palermo protokollis sätestatud definitsioon. Arvutivõrgus: <http://www.unicef.ee/page/46>

Kasutatud normatiivmaterjalid

48. Brottsbalk (Rootsi Karistusseadus). – SFS 1962:700 ... SFS 2011:1298.
49. Eesti Vabariigi Põhiseadus. 28. Juuni 1992. – RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2.
50. Euroopa Nõukogu 19.07.2002 a. raamotsus, inimkaubanduse vastu võitlemise kohta nr 2002/629/JSK. – ELT L 203, 1.8.2002.
51. Euroopa Nõukogu Inimkaubandusvastane konventsioon ja selle seletuskiri. Arvutivõrgus: http://www.coe.int/T/E/human_rights/trafficking/PDF_conv_197_trafficking_e.pdf
52. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 5.04.2011. a direktiiv 2011/36/EL, milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/629/JSK. – ELT L 101, 15.04.2011.
53. ILO sunniviisilise töö keelamise konventsioon (1930) nr 29. Arvutivõrgus: <http://www.ilo.org/ilolex/cgi-lex/convde.pl?C029>
54. Inimõiguste ja Põhivabaduste kaitse konventsioon. 04. november 1950. – RT II 1996, 11, 34.
55. „Inimkaubandusvastase Euroopa Nõukogu konventsiooni” heakskiitmine ja volituse andmine. 07. Jaanuar 2010. – RT II 2010, 1, 2.
56. Karistusseadustik. 06. juuni 2001. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 04.04.2012, 3.
57. Karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu SE 140. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems&emshelp=true&cid=1454596&u=20120418090039>
58. Kriminaalmenetluse seadustik. 12. veebruar 2003. – RT I 2003, 27, 166 ... RT I, 17.04.2012, 6.
59. Lag om ändring i brottsbalken (Rootsi Karistusseaduse muutmise eelnõu). – SFS 2010:371.
Arvutivõrgus: <http://www.lagboken.se/files/SFS/2010/100371.PDF>
60. Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsioon. 12. Detsember 2000. – RT II 2003, 1, 1.

61. Rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni konventsiooni täiendav naiste ja lastega kaubitsemise ning muu inimkaubanduse ärahoidmise ja selle kuriteo eest karistamise protokoll. 15. november 2000. – RT II 2004, 7, 23.
62. ÜRO Inimõiguste ülddeklaratsioon. 10. Detsember 1948. Arvutivõrgus: <http://www.eihr.ee/dek.html>
63. Välismaalaste seadus. 09. Detsember 2009. – RT I 2010, 3, 4 ... RT I, 29.12.2011, 59.

Kasutatud kohtupraktika

64. Svea Hovrätts 11-05-2011 a. otsus nr B 87-11.
65. Svea Hovrätts 26-02-2010 a. otsus nr B9732-09. Arvutivõrgus:
http://www.rattsinfosok.dom.se/lagrummet/Detailj_Ram.jsp?detailjTyp=detailj&detailjTitel=B9732-09%20Svea%20hovr%E4tt&tmpWebLasare=Netscape
66. Malmö Tingsrätt 14-01-2010 a. lahend nr B 3745-09.
67. Svea Hovrätt 29-10-2008 a. otsus nr B 5886-08.